

Opinnäytetyö YAMK

Terveys ja hyvinvointi

2024

Rosa Gonzalez-Vuorinen

Kunniaan liittyvä väkivalta terveydenhuollossa

– toimintaohje terveydenhuollon henkilöstölle

Opinnäytetyö YAMK | Tiivistelmä

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulu | Terveyden edistäminen

2024 | 50 sivua, 3 liitesivua

Rosa Gonzalez-Vuorinen

Kunniaan liittyvä väkivalta terveydenhuollossa - toimintaohje terveydenhuollon ammattilaisille

Suomi on ratifioinut Euroopan neuvoston yleissopimuksen (Istanbulin sopimus), joka velvoittaa Suomea toimimaan pitkäjänteisesti ja koordinoitusti naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi sekä sukupuolittuneen väkivallan vähentämiseksi. Tästä huolimatta tutkimukset osoittavat, että kunniaan liittyvä väkivalta tunnistetaan Suomessa heikosti. Tiedetään, että se on monimuotoinen ja vaikeasti tunnistettavissa oleva ilmiö, siksi ammattilaisten tietoisuuden lisääminen kunniaan liittyvästä väkivallasta on tärkeää.

Opinnäytetyö toteutettiin ryhmähaastatteluna kunniaan liittyvän väkivallan vastaisen työn asiantuntijoille (n=7) ja haastatteluaineiston analysointimenetelmänä käytettiin teemoittelua. Aineistosta nousi esille neljä pääteemaa sekä useita alateemoja.

Asiantuntijat määrittelivät kunniaan liittyvän väkivallan yhteisöllisenä väkivaltana, jonka taustalla on pyrkimys suojella tai palauttaa koettua kunniaa tai estää maineen menetys. Se ei ole sidoksissa mihinkään kulttuuriin, uskontoon tai väestöryhmään, useimmiten sitä esiintyy kulttuureissa, jossa on tiettyjä sosiaalisia ja moraalisia normeja, joita yhteisön jäsenen odotetaan noudattavan. Kunniaan liittyvään väkivaltaan saattaa johtaa tilanne, jossa epäillään henkilön rikkoneen näitä sääntöjä. Väkivallan tekoon tai sen tukemiseen osallistuu tavallisesti perheen lisäksi koko yhteisö. Kunniaan liittyvä väkivalta kohdistuu useimmiten naisiin ja tyttöihin, mutta myös miehet ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat henkilöt voivat olla sen kohteena. Kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyy monessa muodossa, mutta useimmiten se on henkistä väkivaltaa, kuten kontrollointia ja rajoittamista. Se voi myös olla fyysistä, seksuaalista, digitaalista tai taloudellista väkivaltaa. Myös avioliittoon pakottaminen sekä tyttöjen sukuelinten silpominen ovat osa kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemistä.

Asiasanat:

Kunniaan liittyvä väkivalta, yhteisöllisyys, terveydenhuollon ammattilainen

Master's Thesis | Abstract

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Health and Well-being | Health Promotion

2024 | 50 pages, 3 appendices

Rosa Gonzalez-Vuorinen

Honour related violence in health care - instructions for healthcare professionals

Finland has ratified the Council of Europe Convention (Istanbul Convention), which obliges Finland to act in a long-term and coordinated manner to combat violence against women and reduce gender-based violence. Despite this, studies show that honour-related violence is poorly recognised in Finland. It is known to be a complex and difficult to identify phenomenon, which is why raising awareness among professionals about honour-related violence is important.

The thesis was conducted as a group interview with experts working against honour-related violence (n=7) and the method used for analyzing the interview data was thematic analysis. Four main themes and several subthemes emerged from the data.

Experts defined honour-related violence as communal violence driven by an attempt to protect or restore perceived honour or prevent the loss of reputation. It is not tied to any specific culture, religion or population group, most commonly it occurs in cultures with certain social and moral norms that a member of the community is expected to follow. Honour-related violence can arise in situations where an individual is suspected of violating these rules. The act of violence or support for it typically involves not just the family but the entire community. Honour-related violence is most often directed at women and girls, but men and persons belonging to sexual and gender minorities can also be targeted. Honour-related violence comes in many forms, but most often it is psychological violence, such as control and restriction. It can also be physical, sexual, digital or financial violence. Forced marriage and female genital mutilation are also part of the manifestation of honour-related violence.

Keywords:

Honour related violence, communality, health care professionals

Sisältö

Käytetyt lyhenteet tai sanasto	6
1 Johdanto	7
2 Opinnäytetyön lähtökohdat	8
2.1 Tavoite, tarkoitus ja tuotos	8
2.2 Toimintaympäristön ja projektiorganisaation kuvaus	8
3 Kunniaan liittyvä väkivalta	10
3.1 Tiedonhaun kuvaus	10
3.2 Kunniaan liittyvän väkivallan määrittely	10
3.3 Kunniaan liittyvän väkivallan ilmeneminen	12
3.4 Kunniaan liittyvän väkivallan esiintyvyys	15
3.5 Kunniaan liittyvän väkivallan uhri terveydenhuollossa	16
3.6 Kulttuurinen kompetenssi hoitotyössä	18
4 Opinnäytetyön toteutus	20
4.1 Kirjallisuuskatsaus	20
4.2 Focus Group -ryhmähaastattelu	21
4.3 Aineiston analysointi	22
4.4 Opinnäytetyön eteneminen ja viestintä	23
5 Opinnäytetyön tulokset	24
5.1 Kunniaan liittyvän väkivallan määrittely ja erityispiirteet	24
5.2 Kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemismuotoja	27
5.3 Kunniaan liittyvän väkivallan syyt	29
5.4 Kunniaan liittyvään väkivaltaan puuttuminen ja avun tarjoaminen	31
6 Opinnäytetyön tuotokset	35
6.1 Toimintaohje terveydenhuollon ammattilaisille	35
6.2 Tietoisuus terveydenhuollon ammattilaisille kunniaan liittyvästä väkivallasta	35
7 Eettisyys ja luotettavuus	36

7.1 Eettisyys	36
7.2 Luotettavuus	37
8 Pohdinta	40
8.1 Tutkimustulosten tarkastelua	41
8.2 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet	44
Lähteet	45

Liitteet

Liite 1. Saatekirje

Liite 2. Haastattelurunko

Liite 3. Esimerkki teemojen muodostumisesta.

Kuviot

Kuvio 1. Teemoittelun eteneminen.	22
Kuvio 2. Opinnäytetyön aikataulusuunnitelma.	23

Käytetyt lyhenteet tai sanasto

THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
FGM	Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1 Johdanto

Suomi ratifioi Euroopan yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (Istanbulin sopimus) vuonna 2015, joka velvoittaa Suomea toimimaan pitkäjänteisesti ja koordinoitusti naisiin kohdistuvan sekä sukupuolittuneen väkivallan torjumiseksi ja vähentämiseksi. Tästä huolimatta tutkimukset osoittavat, että kunniaan liittyvä väkivalta ilmiönä tunnistetaan Suomessa heikosti eikä uhrien auttamisjärjestelmässä ole riittäviä rakenteita ilmiön puuttumiseen. Myös riittämätön rikosoikeusjärjestelmä vaatii kehittämistä. (Istanbul Convention 2011; Lidman & Hong 2018.)

Kunniaan liittyvä väkivalta on vakava kansanterveydellinen ongelma, jolla on haitallisia vaikutuksia uhrin terveyteen ja hyvinvointiin. Kunniaan liittyvän väkivallan uhrilta riistetään itsemääräämisoikeus ja toimijuus, tämä aiheuttaa pitkällä aikavälillä niin psyykkisiä kuin fyysisiäkin oireita. Uhri voi olla tekemisissä terveydenhuollon kanssa ilman, että väkivallan merkkejä tunnistetaan tai tilanteeseen puututaan. (Bhanbro ym. 2016; Viergever ym. 2018; Begum ym. 2020.)

Tiedetään, että kunniaan liittyvä väkivalta on monimuotoinen, vaikeasti tunnistettavissa oleva ilmiö, joka on myös osa suomalaista yhteiskuntaa, siksi on tärkeää panostaa ammattilaisten tiedon lisäämiseen aiheesta. Terveydenhuollon ammattilaisille on ohjeita ja koulutusta lähisuhdeväkivaltaan liittyen, mutta kunniaan liittyvään väkivaltaan ei juurikaan ole. Tämän vuoksi toimintaohjeen kehittäminen on perusteltua ja äärimmäisen tärkeää etenkin monikulttuurisuuden lisääntyessä koko ajan. Aihevalintaan on vaikuttanut myös opinnäytetyön tekijän kiinnostus aihealuetta kohtaan sekä se, että aihe on yhteiskunnallisesti erittäin merkittävä.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

2.1 Tavoite, tarkoitus ja tuotos

Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä ammattilaisten tietoisuutta kunniaan liittyvän väkivallan ilmiöstä, sen tunnistamisesta sekä siihen puuttumisesta.

Tarkoituksena oli selvittää mitä on kunniaan liittyvä väkivalta, miten se ilmenee ja miten siihen voidaan puuttua.

Tämän opinnäytetyön tuotoksena kehitettiin toimintaohje terveydenhuollon ammattilaisille, joka toimii työkaluna kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisessa sekä siihen puuttumisessa. Toisena tuotoksena pidettiin koulutustilaisuus terveydenhuollon ammattilaisille kunniaan liittyvästä väkivallasta.

2.2 Toimintaympäristön ja projektiorganisaation kuvaus

Opinnäytetyön työryhmä koostui YAMK-tutkinnoissa kehitetyn kolmikantamallin mukaisesti, joka muodostuu opiskelijan, työelämämentorin sekä opettajatuutorin yhteistyöstä. Kolmikantamalli mahdollistaa osaamisen vaihdon sekä sen, että työelämän edustaja osallistuu yhdessä opiskelijan kanssa työelämän kehittämiseen. Tämä malli edistää innovaatioiden syntymistä eri organisaatioissa sekä tukee lisäksi opiskelijan kehittymistä kohti asiantuntijuutta. (Ahonen 2015, 14.) Tässä opinnäytetyössä opiskelija toimi projektipäällikkönä, työelämämentorina toimi Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta väkivallan vastaisen työn tiimistä erityisasiantuntija sekä opettajatuutori.

Opinnäytetyön kohdeorganisaationa toimi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos aloitti toimintansa vuonna 2009 kun Kansanterveyslaitos ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes) yhdistettiin uudeksi ja monipuoliseksi asiantuntija- tutkimuslaitokseksi. THL toimii Sosiaali- ja terveysministeriön alaisuudessa ja sen tehtävänä on

tutkimus- ja asiantuntijatyön kautta edistää kansalaisten hyvinvointia. Lisäksi THL ylläpitää rekistereitä ja tilastoja sekä vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisesta tiedonhallinnan ohjauksesta. THL tekee tiivistä yhteistyötä sidosryhmien -kuten sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten, kuntien ja hyvinvointialueiden päättäjien kanssa. THL tuottaa sidosryhmille tietoa sekä kehittää ratkaisuja ja käytäntöjä, joiden avulla rakennetaan yhdenvertaista ja hyvinvoivaa yhteiskuntaa. (THL 2022.)

THL:ssa on viisi osastoa: sote, väestö, turva, tieto ja mahdollistajat. Nämä osastot jakautuvat yksiköiksi ja tiimeiksi, lisäksi THL:ssä toimii tietolupaviranomainen. Strategisia tavoitteita toteuttavaa kehittämis- ja tutkimustyötä johdetaan eri teemojen kautta, jotka läpileikkaavat koko organisaation. THL:n kokonaisjohtamisesta vastaa johtoryhmä. (THL 2024a.)

3 Kunniaan liittyvä väkivalta

3.1 Tiedonhaun kuvaus

Opinnäytetyön alustavaa tiedonhakua aloitettiin tekemään jo aihevalinnan jälkeen. Tietoa aiheesta löytyi enemmän kansainvälisistä tutkimuksista ja julkaisusta kuin kotimaisista. Lisäksi todettiin, että terveydenhuollon näkökulmasta tehtyjä tutkimuksia aiheesta oli hyvin haastava löytää. Ennen varsinaista tiedonhakua ja hahmoteltaessa asiasanoja ja hakulausekkeita, hyödynnettiin kirjaston informaatikon apua.

Tiedonhakua tehtiin sekä manuaalisella että systemaattisella haulilla sekä hyödyntämällä löydettyjen julkaisujen ja artikkeleiden lähdeluetteloita. Hakuja tehtiin elektronisista tietokannoista, kuten Elsevier, Ebsco ja Sage Journals sekä Finna. Manuaalisia hakuja tehtiin Google Scholarista. Suomenkielisinä hakusanoina käytettiin kunniaan liittyvä väkivalta, yhteisöllinen väkivalta, tunnistaminen, puuttuminen, ennaltaehkäisy, terveydenhuollon ammattilainen, sairaanhoitaja. Englanninkielisinä hakusanoina käytettiin honour based violence, honour related violence, gender based violence, honour killing, recognition, intervene, prevent, health care, nursing, health care professional sekä näiden kaikkien yhdistelmiä Boolean operaattoreita hyödyntäen.

Tiedonhaun rajaus tehtiin vuosiin 2019–2024. Lisäksi aineisto rajattiin vertaisarvioituihin tutkimusartikkeleihin sekä kirjallisuuskatsauksiin, pääasiassa suomen- englannin- sekä espanjankielisiin. Tutkimusartikkeleiden lisäksi aineistoon valikoitui järjestöjen ja liittojen julkaisuja aiheeseen liittyen sekä pro graduja.

3.2 Kunniaan liittyvän väkivallan määrittely

Kunniaan liittyvän väkivallan määrittelemisen on haastavaa ilmiön moniulotteisuuden vuoksi, se määritellään eri yhteyksissä eri tavoin. Useat tutkijat ovatkin nostaneet esille tarpeen määritellä kunniaan liittyvää väkivaltaa

tarkemmin ja moniulotteisemmin. Yhdistyneiden kansakuntien kaikkinaisen naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisen komitea, joka tunnetaan nimellä CEDAW-komitea (Committee on the Elimination of Discrimination against Women) määrittelee ilmiön haitalliseksi perinteeksi, joka loukkaa ihmisoikeuksia ja kohdistuu useimmiten naisiin tilanteissa, joissa ajatellaan tämän käytöksen vaarantavan tai ”tahrivan” perheen kunniaa. Kunnia-ajattelu on ominaista yhteisöille, jossa vallitsee usein epätasa-arvoinen ja patriarkaalinen eli miesvaltainen arvomaailma, mikä tarkoittaa, että sukupuolilla on selkeä rooli yhteisössä ja heidän odotetaan käyttäytyvän tietyllä tavalla. Naisen odotetaan käyttäytyvän tiettyjen moraalisääntöjen mukaisesti ja niiden rikkominen saattaa johtaa kunniaan liittyvään väkivaltaan. Kunniaa tai mainetta pyritään palauttamaan väkivaltaisoin keinoin ja siihen osallistuu usein perheen lisäksi koko yhteisö. Vaikka kunniaan liittyvää väkivaltaa voi esiintyä monissa kulttuureissa, on muistettava, että kunniaan ja häpeään liittyvät asenteet ovat yksilöllisiä eikä ilmiötä näin ollen voida yleistää koskemaan esimerkiksi vain tiettyä uskontokuntaa ja muodostaa ennakkoluuloja sen perusteella. Vaikka kunnia-ajattelu eläisi vahvasti jossakin yhteisössä, se ei tarkoita, että kaikki yhteisöön kuuluvat henkilöt noudattaisivat tai hyväksyisivät tiettyjä kunnianormistoja. (Bates 2021; Hansen ym.2016,15; Karimi ym. 2022, 6; THL 2023a; MLL 2009, 31, 159; Hong 2020, 19–21.)

Lidman & Hong (2018) korostavat tutkimuksessaan kollektiivisuuden merkitystä kunniaan liittyvän väkivallan kontekstissa. Vaikka kunniaan liittyvä väkivalta liittyy suurelta osin kulttuurisiin käsityksiin sukupuolinormeista sekä kunnianormeista, kollektiivisuus tulisi nähdä yhtä tärkeänä osana tätä ilmiötä. Kunniaan liittyvän väkivallan ja kollektiivisen väkivallan käsitteitä ei pidä käyttää toistensa synonyymeina, vaan ne tulisi nähdä toisistaan riippuvaisina.

Kollektiivisessa kulttuurissa kunnialla on vahva yhteisöllinen merkitys, joka merkitsee sitä, että yksilön käsitys kunniaista muodostuu suhteessa ympärillä oleviin ihmisiin. Toisin sanoen, yksilö kokee olevansa kunniallinen niin kauan, kuin hän on sitä muiden silmissä. Yhteisö määrittelee mikä on sallittua ja kunniallista ja mikä taas ei. Tämä aiheuttaa sen, että rajoitetaan yksilön

toimintamahdollisuuksia sekä rikotaan itsemääräämisoikeuksia asettaen ihmiselle kapean rajan rakentaa identiteettiään sekä toteuttaa itseään. Yhteisöllisessä kulttuurissa yhteisön kunnia ja maine arvotetaan yksilön oikeuksien toteuttamista tärkeämmäksi arvoksi. (Hong 2020, 23; Karimi ym. 2022, 6–8.)

On muistettava, että kaikissa kollektiivisissa yhteisöissä ja kulttuureissa ei esiinny kunniaan liittyvää väkivaltaa, yhteisöllisyydellä on myös paljon myönteisiä vaikutuksia ihmisen elämään. Ammattilaisen tulisikin kohdata niin kunniaan liittyvän väkivallan uhri kuin tekijäkin ennakkoluulottomasti huomioiden, että jokaisen kulttuurin edustaja on yksilö, joka käyttäytyy ja ajattelee omalla tavallaan. (Lidman 2015, 191.)

3.3 Kunniaan liittyvän väkivallan ilmeneminen

Ihmisoikeusliiton (2016) selvityksen mukaan kunniaan liittyvä väkivalta ilmenee monessa muodossa ja usein samanaikaisesti. Väkivallan taustalla on epäily siitä, että henkilö ei ole noudattanut yhteisössä vallitsevia sosiaalisia ja moraalisia sääntöjä. Yhteisössä saatetaan ajatella, että väkivalta on oikeutettua kunnian ja maineen palauttamiseksi. Väkivallan tekoon tai sen tukemiseen osallistuu tavallisesti perheen lisäksi koko yhteisö. On tärkeää ymmärtää, että kunniaan liittyvä väkivalta eroaa perinteisestä lähisuhdeväkivallasta sen kollektiivisen piirteen vuoksi. Kunniaan liittyvä väkivalta on kollektiivista väkivaltaa, johon osallistuu tavallisesti koko perhe tai yhteisö, kun taas lähisuhdeväkivalta tapahtuu yleensä uhrin ja yhden tekijän, useimmiten kumppanin, välillä. (Bates 2021; Hansen ym. 2016, 64–65, 18–19.)

Kunniaan liittyvä väkivalta on usein jatkumo erilaisia väkivallan muotoja toisiinsa kietoutuneina. Se on sukupuolittunutta väkivaltaa, joka kohdistuu useimmiten naisiin, mutta kohteena voi myös olla miehet sellaisissa tilanteissa, joissa heidän toimintansa ei vastaa yhteisön normeja. Miehiin ja poikiin kohdistuva väkivalta saattaa ilmetä esimerkiksi odotuksena kontrolloida perheen naispuolisia jäseniä. Kunniaan liittyvää väkivaltaa voi kohdistua myös seksuaali-

ja sukupuolivähemmistöihin, jotka eivät elä yhteisössä vallitsevien heteronormatiivisten määriteltyjen odotusten mukaisesti. (Hansen ym. 2016, 46–48; Blum ym. 2016.)

Henkinen väkivalta on tyypillisin kunniaan liittyvän muoto, johon kuuluu uhkailua, pakottamista, eristämistä, painostamista sekä sosiaalista kontrollointia. Se ilmenee myös pukeutumisen ja käyttäytymisen kontrollointina. Tähän kuuluu myös yksilön rajoittaminen esimerkiksi harrastustoimintaan tai ystävien tapaamiseen. Tähän voi liittyä myös syyllistämistä sekä häpeän tunteiden herättämistä, mikä vähentää esimerkiksi yksilön mahdollisuuksia tehdä itsenäisiä päätöksiä. Henkinen väkivalta murentaa itsetuntoa pala palalta ja sillä on kauaskantoiset vaikutukset yksilön elämään. Pitkään jatkuessaan se voi aiheuttaa masennusta ja muita psyykkisiä oireita. (Björktomta 2019; Karimi ym 2022, 7; Hansen ym. 2016, 64–65.)

Fyysinen väkivalta merkitsee fyysisen koskemattomuuden loukkaamista ja on usein yhteydessä myös henkiseen väkivaltaan. Fyysinen väkivalta ilmenee konkreettisena keinona kontrolloida yksilön käytöstä ja se voi ilmetä esimerkiksi lyömisenä, kuristamisena ja potkimisena. (Björktomta 2019; Hansen ym. 2016, 68, 155.)

Seksuaalinen väkivalta merkitsee yksilön seksuaalisen koskemattomuuden tahallista loukkausta. Se rikkoo henkilön itsemääräämisoikeutta ja oikeutta yksityisyyteen. Seksuaaliväkivalta loukkaa koko ihmisyyttä aiheuttaen uhrille syyllisyyttä ja häpeää, joka saattaa estää avun pyytämistä. (THL 2024b.)

Taloudellinen väkivalta ilmenee työssäkäynnin ja kouluttautumisen estämisenä sekä rahankäytön kontrollointina. Naista voidaan estää asioimasta virastoissa, kuten pankissa tai työvoimatoimistossa. Taustalla saattaa olla, että halutaan estää naisen taloudellinen itsenäistyminen sekä pitää yllä patriarkaalista perhemallia, jossa mies on perheen pää ja hänellä on valta päättää perheen asioista. (Hansen ym. 2016, 66–67.)

Digitaalisen väkivallan tarkoituksena on loukata tai vahingoittaa, tarkkailla tai kontrolloida ihmistä tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntämällä, esimerkiksi sosiaalisessa mediassa tai internetissä (THL 2024b).

Avioliittoon pakottaminen tarkoittaa tilannetta, jossa henkilö pakotetaan avioliittoon, vastoin omaa tahtoaan. Järjestetyn ja pakkoavioliiton välinen raja voi olla vaikea hahmottaa mutta lähtökohtaisesti toisen tai jommankumman suostumus erottaa nämä kaksi toisistaan. Järjestetty avioliitto on usein yhteisön tai perheiden järjestämä, mutta osapuolilla on mahdollisuus kieltäytyä avioliitosta, kun taas pakkoavioliitolla suostumusta ei ole ja se perustuu pakkovaltaan. Pakkoavioliittoa muistuttaa myös tilanne, jossa avioliittoon on ensin suostuttu, mutta uhkailun tai painostuksen takia liitosta ei pääse irtaantumaan. (Olsson 2019, 95–96; Oikeusministeriö 2020, 5–6.)

Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen (FGM) eli ympärileikkaus on kunniaan liittyvän väkivallan muoto, joka on Suomessa rikoslain mukaan rangaistavaa. Se tarkoittaa tytölle tai naiselle ilman lääketieteellistä syytä tehtävää toimenpidettä, jossa vahingoitetaan sukuelimiä joko poistamalla ne kokonaan tai osittain. Ympärileikkaus on ikivanha perinne, jonka taustalla on monia syitä. (THL 2023c.)

Pakotettu tai painostettu itsemurha merkitsee tilannetta, jossa uhri joutuu tekemään itsemurhan suoran pakottamisen tai painostuksen seurauksena. Näissä molemmissa tilanteissa itsemurhapäätöksen taustalla pakko tai ulkoinen paine on merkittävä tekijä. Joskus myös perheen tai yhteisön henkinen paine on niin voimakasta, että uhri näkee itsemurhan ainoana ulospääsytäänä tilanteesta. (Hansen ym. 2016, 64-65, 154-155.)

Henkirikos on kunniaan liittyvän väkivallan äärimmäinen muoto, jossa uhri surmataan, koska hänen toimintansa tai käyttäytymisensä on katsottu loukkaavan perheen tai suvun kunniaa. Maailman terveysjärjestön (WHO) selvityksen mukaan maailmanlaajuisesti tehdään arviolta 5000 murhaa vuosittain kunnian nimissä. Tiedot ovat todennäköisesti aliraportoituja, koska kaikkia murhia ei raportoida tai ne jäävät huomiotta. ”Perheen kunnian

palauttamiseksi” tehtyjä rikoksia pidetään traagisimpina seurauksina kunniaan liittyvästä väkivallasta ja ne ovat selkeä esimerkki syvään juurtuneesta, kulttuurisesti hyväksytyistä naisten syrjinnästä. Puutteellisen rikosoikeusjärjestelmän takia tekijä jää usein rankaisematta. (Gregory ym 2020; WHO 2012.)

3.4 Kunniaan liittyvän väkivallan esiintyvyys

Kunniaan liittyvää väkivaltaa on tutkittu Suomessa vielä hyvin vähän eikä luotettavaa tilastotietoa uhrien määrästä ole. Tiedot ovat pitkälti arvioita ja perustuvat yksittäisiin selvityksiin. Kansainvälisiä tutkimuksia ja tilastotietoa löytyy hieman paremmin, mutta niissä on keskitytty enimmäkseen kunniaan liittyviin henkirikoksiin, jotka ovat vain murto-osa kunniaan liittyvän väkivallan kokonaisuutta ja ovat ilmiön ääripää. Kansainväliset tutkimukset ja raportit kuitenkin osoittavat, että kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyy ympäri maailmaa. (Karimi ym. 2022, 9–10; Olsson & Bergman 2021.)

Suomessa järjestöihin, jotka tekevät työtä kunniaan liittyvän väkivallan parissa, ohjautui vuonna 2021 yhteensä 419 kunniaan liittyvän väkivallan asiakasta. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä oli vuoden 2023 lopussa 1287 tunnistettua uhria, josta 20 prosenttia oli pakkoavioliiton uhreja. Tyttöjen sukuelinten silpomisen läpikäyneitä tyttöjä ja naisia on Suomessa Koukkulan & Klemettin (2021) selvityksen mukaan arvioilta noin 10 000. Koska kyseessä on vahvasti piilossa oleva ilmiö eikä myöskään poliisin tietoon juuri tule näitä ilmoituksia, sen seuranta ja tunnistaminen on haastavaa. Myös poliisihallitus on nyt pyrkinyt kehittämään omaa järjestelmäänsä kunniaiväkivaltarikollisuuden tunnistamisessa ja sen tilastoinnissa. (Karim ym. 2022, 10; Ihmiskaupan vuosikatsaus 2023.)

3.5 Kunniaan liittyvän väkivallan uhri terveydenhuollossa

Niin lähisuhdeväkivalta kuin kunniaan liittyvä väkivalta on merkittävä kansanterveydellinen haaste, jolla on laaja-alaisia haitallisia vaikutuksia yksilön terveyteen ja hyvinvointiin. Sen on todettu olevan laajalle levinnyt ja kasvava kansanterveysongelma, joka vaatii syvällisempää ymmärrystä ilman, että se leimataan tiettyihin kulttuureihin kuuluvaksi. Bhanbro ym. (2016) korostavat tutkimuksessaan, että ilmiöön puuttumiseksi ammattilaisten tietoisuutta tulisi lisätä sekä edistää heidän ymmärrystään kunniaan liittyvistä kulttuurillisista näkökulmista. Väkivallalle altistuminen saattaa aiheuttaa niin fyysisiä kuin psyykkisiä oireita sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Uhri voi kärsiä masennuksesta ja ahdistuksesta, lisäksi kontrollin puute omasta elämästä saattaa vaikuttaa kielteisesti itsetuntoon sekä mielenterveyteen. (Bhanbro 2016; Gregory ym 2020; Dickson 2014; Socialstyrelsen 2024; Hansen ym. 2016, 89.)

Kunniaan liittyvä väkivalta on ongelma, johon liittyy myös vahvasti stereotyyppioita, mikä vaikeuttaa ilmiön tunnistamista ja siihen puuttumista. Stereotyyppiat voivat vähentää uhrin luottamusta terveydenhuoltoon ja muita auttavia tahojakohtaan, tämä vaikeuttaa avun hakemista ja sen saamista. Baianstovu & Strid (2024) pitävät tärkeänä, että ammattilainen tunnistaa ja käsittelee näitä ennakkoluuloja, jotta he voivat tarjota oikeudenmukaista ja tasavertaista tukea kunniaan liittyvää väkivaltaa kärsiville asiakkaille. (Baianstovu & Strid 2024.)

Kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisen ja puuttumisen edellytys on kulttuurisensitiivinen työtapa, joka tarkoittaa herkistymistä yksilöiden taustojen merkittävyydelle. Itselle vieras kulttuuri saattaa tuoda haastetta työhön sekä aiheuttaa ennakkoluuloja, siksi on tärkeää, että ammattilainen on kykeneväinen pohtimaan omia asenteitaan ja mahdollisia stereotyyppioita. Kaiken lähtökohdaksi on asianmukainen tietoperusta aiheesta sekä ymmärrys kunnia-ajattelun merkityksestä yhteisössä. (Lidman 2015, 191–195.)

Tunnistaminen ja puuttuminen

Terveydenhuollon ammattilaiset ovat keskeisessä roolissa kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisessa sekä siihen puuttumisessa. Joissain tapauksissa terveydenhuollon ammattilainen saattaa olla ensimmäinen väkivallan uhrin kohtaama henkilö ja juuri silloin, tarvitaan ammattilaisen tietämystä ja ymmärtämistä kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirteistä. Tapaaminen terveydenhuollon ammattilaisen kanssa saattaa olla ainoa hetki ja tilaisuus, jossa uhri pääsee olemaan yksin jonkun kanssa niin, että hän voisi kertoa luottamuksellisesti kohtaamastaan väkivallasta. (Gregory ym 2020; Dickson 2014; Socialstyrelsen 2024; Hansen ym. 2016, 89.)

Uhri saattaa hakeutua hoitoon esimerkiksi fyysisten tai psyykkisten oireiden takia, jotka ovat voineet johtua väkivallasta. Potilas saattaa hakeutua terveydenhuollon piiriin useasti saman vaivan takia ja selitykset oireista saattavat ole ristiriitaisia tai vaihdella. Potilas saattaa olla hiljainen, itkuinen tai antaa ahdistuneen vaikutelman. Hänellä voi olla mukanaan saattaja tai omainen, joka puhuu potilaan puolesta eikä välttämättä anna potilaan itse tehdä omia päätöksiä koskien omaa terveyttään. Saattaja tai omainen voi käyttäytyä kontrolloivasti ja esimerkiksi kieltäytyä poistumasta potilashuoneesta. Terveydenhuollon piiriin voi ajautua esimerkiksi itsemurhaa yrittänyt potilas, jonka taustalla saattaa olla kunniaan liittyvää väkivaltaa, painostusta tai uhkaa. (Alizadeh ym 2011; Gregory ym 2020; Dickson 2014; Socialstyrelsen 2024; Hansen ym. 2016, 89.)

Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin kohtaamisessa on tärkeää luoda luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri. Keskustellaan potilaan kanssa ilman muita läsnäolijoita ja mikäli on tarvetta tulkille, varmistetaan että tulkki on ammattilainen eikä potilaan omainen tai saattaja. Keskustelussa potilaan kanssa on hyvä käyttää avoimia kysymyksiä, kuten mitä, miten ja milloin. Uhri harvoin tuo väkivaltaa esille omasta aloitteestaan, siksi on äärimmäisen tärkeää, että ammattilainen kysyy siitä suoraan. Väkivallasta kysyttäessä käytetään haastattelun tukena lähisuhdeväkivallan suodatin- ja kartoituslomaketta sekä arvioidaan potilaan kokeman väkivallan riskiä käyttäen

MARAK-riskienarviointilomaketta. Väkivallasta puhuttaessa ammattilainen voi tarvittaessa kuvata sanoin eri väkivallan muotoja. Mikäli potilas ei ole sillä hetkellä kykeneväinen tai halukas ottamaan apua vastaan, annetaan hänelle mukaan auttavien tahojen yhteystietoja, joihin hän voi olla yhteydessä matalalla kynnyksellä. On tärkeää, että ammattilainen varmistaa, että potilaan on turvallista palata kotiin ja mikäli näin ei ole, järjestetään potilaalle paikka esimerkiksi turvakodista. On muistettava dokumentoida tarkasti potilaan kertomus, oireet ja mahdolliset vammat. (THL 2024b; THL 2023b.)

3.6 Kulttuurinen kompetenssi hoitotyössä

Kulttuurinen monimuotoisuus lisääntyy vauhdilla koko maailmassa, myös Suomessa terveydenhuollon ammattilaisilta vaaditaan kulttuurista osaamista aiempaa enemmän. Terveydenhuollossa tavataan yhä enemmän kulttuurisesti ja kielellisesti monimuotoisia asiakkaita. Monimuotoisuuden lisääntyessä kulttuurisensitiivisen työtapojen merkitys korostuu. Tämä tarkoittaa ammattilaisen kykyä arvostaa ja kunnioittaa eri kulttuureihin liittyviä tapoja ja uskomuksia sekä kykyä tarkastella omia asenteita ja tarvittaessa havaita myös omista uskomuksista kumpuavaa syrjivää toimintaa. (Antón-Solanas ym. 2021; Castaneda ym. 2018, 13; Kaihlanen ym. 2019.)

Viime vuosikymmenen aikana on tunnistettu tarve lisätä ja kehittää terveydenhuollon ammattilaisten kulttuurista osaamista. Kulttuuritietoisuuden lisääminen helpottaa ammattilaisten ja eri kulttuurista tulevan asiakkaan välistä kohtaamista. Tietoisuutta lisäävä koulutus lisää myös tietoisuutta omista kulttuurillisista piirteistä ja asenteista. (Kaihlanen ym. 2019.) Tutkimusten mukaan (Kaihlanen ym. 2019) terveydenhuollon ammattilaiset hyötyvät kulttuuritietoisuutta lisäävästä koulutuksesta ja sillä näyttää olevan myönteisiä vaikutuksia kulttuurillisesti laadukkaan terveydenhuollon tarjoamiseksi. Lisäksi tarvitaan myös organisaatitasolla aloitteita ja strategioita kulttuurikompetenssin edistämiseksi.

Kulttuurisen kompetenssin käsitettä on kuvattu useiden hoitomallien kautta. Tässä työssä lähestyttiin kulttuurisen kompetenssin käsitettä Campinha-Bacoten (2002) mallin kautta, joka perustuu ajatukseen, että kulttuurinen osaaminen on jatkuva prosessi, jossa terveydenhuollon ammattilainen jatkuvasti kehittää kykyään työskennellä asiakkaan kulttuurisessa kontekstissa, johon kuuluu yksilö, perhe ja yhteisö. Tämä jatkuva prosessi on jaettu viiteen osa-alueeseen, joilla on toisistaan riippuvainen suhde. Kaikkia näitä osa-alueita on kehitettävä, jotta nämä voidaan sisäistää ja sitä kautta kehittää omaa kulttuurista kompetenssia. *Kulttuuritietoisuus* kuvaa oman kulttuurisen ja ammatillisen taustan syvällistä tutkimista, johon kuuluu omien ennakkoluulojen ja oletusten tunnistamista. *Kulttuurinen tieto* on prosessi, jossa terveydenhuollon ammattilainen kehittää tietopohjaa erilaisista kulttuurisista ryhmistä. Kulttuurisen tiedon kehittäminen edellyttää asiakkaan maailmankuvan ymmärtämistä, koska se ohjaa hänen ajatteluaan, tekemistään ja suhtautumistaan asioihin. Tietopohjaa kehitettäessä on tärkeää muistaa, että jokainen asiakas on yksilö ja ainutlaatuinen eikä stereotypia hänen alkuperäiskulttuuristaan. *Kulttuurinen taito* merkitsee ammattilaisen kykyä arvioida asiakkaan kulttuurisia tarpeita. *Kulttuurinen kohtaaminen* kannustaa terveydenhuollon ammattilaista olemaan suoraan vuorovaikutuksessa eri kulttuuriryhmiä edustavien asiakkaiden kanssa. Suora vuorovaikutus saattaa muuttaa olemassa olevia uskomuksia ja estää mahdollisia stereotypioita. *Kulttuurinen tahto* on aitoa kiinnostusta, motivaatiota ja halua kehittää ammattilaisen omaa kulttuurista osaamistaan vapaaehtoisesti. Tämä sisältää ammattilaisen kykyä olla avoin, hyväksyä erilaisuus sekä välittää. Campinha-Bacoten mukaan ”asiakas ei välitä siitä, kuinka paljon tiedät, ennen kuin hän ensin tietää kuinka paljon välität”. (Campinha-Bacote 2002; Paija ym. 2019.)

4 Opinnäytetyön toteutus

Tässä opinnäytetyössä käytettiin laadullista tutkimusnäkökulmaa, jonka tarkoitus on pyrkiä kuvaamaan ilmiötä kokonaisvaltaisesti. Laadullinen tutkimusmenetelmä sopii esimerkiksi silloin, kun tutkimusaiheesta ei ole paljon tietoa tai sitä on tutkittu vähän. Laadullinen tutkimusmenetelmä sisältää lukuisia lähestymistapoja sekä erilaisia aineistonkeruumenetelmiä ja analyysitapoja. (Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja 2021.) Menetelmä sopi tähän työhön, koska kunniaan liittyvää väkivaltaa ei ole tutkittu paljon eikä aihe ole kovin yleinen.

4.1 Kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsauksen tarkoitus on kehittää olemassa olevaa teoriaa tai luoda uutta sen rinnalle. Tarkoitus voi olla myös nykyisen teorian arvioiminen tai kokonaiskuvan rakentaminen tutkittavasta kohteesta. Yhtenä näkökulmana voi myös olla kirjallisuuskatsauksen avulla kuvata jonkin asian tai ilmiön kehityskaarta. Kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kolmeen päätyyppiin: kuvailevaan ja systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen sekä meta-analyysiin. Tämän opinnäytetyön teoreettinen viitekehys tehtiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, joka on ymmärtämiseen tähtäävää kuvausta. Tutkimusaihe kuvailtiin teoreettisesta näkökulmasta rajatusti sekä perustellusti tarkoitukseen valitun kirjallisuuden avulla. Tarkoitus oli kuvata ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti, kuitenkin niin, että tutkimuskysymysten kannalta mahdollisimman relevantti aineisto hyödynnettiin. (Kangasniemi ym 2013, 291–301; Salminen 2011, 6; Stolt ym. 2016, 107–115.)

Tässä opinnäytetyössä haettiin vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Millä eri tavoin kunniaan liittyvä väkivalta ilmenee?
2. Miten kunniaan liittyvään väkivaltaan voidaan puuttua?

4.2 Focus Group -ryhmähaastattelu

Ryhmähaastattelu on laadullinen tutkimusmenetelmä, jonka tarkoitus on ryhmäkeskustelun avulla pyrkiä ymmärtämään tutkittavaa aihetta sekä tuomaan erilaisia näkökulmia esille. Tavoitteena oli selvittää, haastateltavien kokemuksia ja mielipiteitä kunniaan liittyvästä väkivallasta. Keskustelu käytiin fokusoidusti mutta vapaamuotoisesti niin, että kaikilla osallistujilla oli mahdollisuus erilaisten käsitysten ja näkemysten esittämiseen. Ryhmä koostui seitsemän hengen ryhmästä, johon valittiin eri järjestöissä ja valtionhallinnossa toimivia asiantuntijoita, jotka tekevät kunniaan liittyvän väkivallan vastaista työtä eri puolilla Suomea. He toimivat kriisi- ja ennaltaehkäisevässä työssä sekä erilaisissa koulutus-, neuvonta- ja asiantuntijatehtävissä. Mahdollisista osallistujista opinnäytetyön tekijä sai vinkkiä työelämämentorilta, jonka kontakteja hyödynnettiin valittaessa osallistujia. Opinnäytetyön tekijä lähetti osallistujille sähköpostin (Liite 1) ja kaikki ilmoittivat halukkuutensa osallistua haastatteluun. Yksi haastateltavista pyysi saada kutsua myös kollegansa mukaan ja näin ollen hänetkin otettiin mukaan haastatteluun.

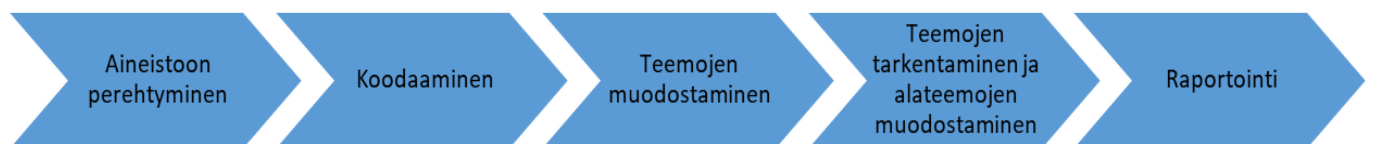
Focus group -tyyppisessä haastattelussa tärkeintä ei ole haastateltavien tilastollinen edustavuus, vaan että saadaan koolle asiantuntijaryhmä, joka pystyy tuomaan aiheesta esille erilaisia näkökulmia ja jolla on tietämystä aihealueesta. Ryhmähaastattelu toteutettiin keväällä 2024 Teamsissa sovittuna ajankohtana. (Mäntyranta & Kaila 2008; Puusa ym. 2020, 118–120.)

Projektipäällikkö toimi ryhmähaastattelijana ja ohjasi keskustelua ennalta määritellyn haastattelurungon ja -teemojen kautta. Haastattelurunko (Liite 2) lähetettiin osallistujille etukäteen, jotta he voisivat halutessaan valmistautua ja pohtia haastattelun teemoja. Osallistujien suostumuksella haastattelu tallennettiin ja kirjoitettiin tekstiksi eli litteroitiin. Aineisto analysoitiin ja tulokset esitettiin teema-alueina. (Mäntyranta & Kaila 2008; Puusa ym. 2020, 118–120.)

4.3 Aineiston analysointi

Haastatteluaineiston analysointimenetelmänä käytettiin teemoittelua, joka on yksi sisällönanalyysin muoto. Teemoittelu oli luonteva aineistolähtöinen etenemistapa, koska teemojen muodostumista ohjasi ennalta suunniteltu haastattelurunko. Tästä huolimatta haastatteluaineistoa luettiin avoimin mielin sekä ennakkoluulottomasti, jotta annettiin mahdollisuus uusien teemojen esille tuleminen. Teemoittelu on hyvin tyypillinen focus group -ryhmähaastattelun analyysimenetelmä ja sen tavoitteena on nostaa esiin keskustelussa tulleita tutkimuskysymysten kannalta keskeisiä asiakokonaisuuksia eli teemoja. (Mäntyranta & Kaila 2008; KvantiMOTV- Menetelmäopetuksen tietovaranto.)

Ryhmähaastattelu tallennettiin osallistujien luvalla ja heti haastattelun jälkeen se litteroitiin, apuna litteroinnissa käytettiin tekstinkäsittelyohjelman litterointi -toimintoa, joka säästi aikaa huomattavasti. Aineisto luettiin huolellisesti läpi useita kertoja, jotta saatiin kokonaiskuva aineiston sisällöstä sekä tunnistettiin esiin tulleita teemoja. Teemojen muodostamisessa käytettiin apuna koodaamista, joka tapahtui värikoodaamalla samaa aihetta käsitteleviä ilmauksia. Tämän jälkeen aineisto järjesteltiin teemojen mukaan, kunkin teeman alle koottiin haastatteluista ne kohdat, joissa puhuttiin kyseisestä aiheesta. Teemoja analysoitiin ja tarkennettiin niin, että niistä muodostettiin vielä alateemoja, joka jäseni aineistoa vielä selkeämmäksi. (KvantiMOTV- Menetelmäopetuksen tietovaranto.)

Kuvio 1. Teemoittelun eteneminen.

4.4 Opinnäytetyön eteneminen ja viestintä

Opinnäytetyön suunnittelu alkoi loppukevällä 2023, jolloin yhteistyö THL:n kanssa varmistui ja aloitettiin alustava tiedonhaku aiheesta. Ideavaihe hyväksyttiin syksyllä 2023, jonka jälkeen alkoi opinnäytetyösuunnitelman tekeminen. Suunnitelmaseminaarin jälkeen osallistuttiin TALK -ja KV-seminaareihin. Keväällä 2024 toteutettiin ryhmähaastattelu sekä pidettiin väliraportointi THL:lle. Tämän jälkeen aloitettiin analysoimaan aineistoa sekä täydennettiin raporttia. Toimintaohje valmistui syksyllä 2024 ja tällöin pidettiin myös koulutustilaisuus Varsinais-Suomen hyvinvointialueen terveydenhuollon ammattilaisille.

Projektiviestintä oli projektipäällikön eli opinnäytetyön tekijän vastuulla, hänen tehtävä oli pitää työelämän edustaja sekä opettajatuutori ajan tasalla projektin etenemisestä sekä mahdollisista muutoksista projektin aikana. Viestintä toteutettiin sähköpostin välityksellä sekä Teams -tapaamisilla, joita järjestettiin tarpeen mukaan.

Kuvio 2. Opinnäytetyön aikataulusuunnitelma.

5 Opinnäytetyön tulokset

Ryhmähaastattelun tuloksista nousi neljä pääteemaa:

1. Kunniaan liittyvän väkivallan määrittely ja erityispiirteet
2. Kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemismuotoja
3. Kunniaan liittyvän väkivallan syyt
4. Kunniaan liittyvään väkivaltaan puuttuminen ja avun tarjoaminen.

Lisäksi pääteemoista nostettiin esiin alateemoja (Liite 3). Seuraavissa alaluvuissa käsitellään tarkemmin kunkin pää- sekä alateemojen tuloksia.

5.1 Kunniaan liittyvän väkivallan määrittely ja erityispiirteet

Yhteisön normit ja arvot: Asiantuntijoiden mukaan kunniaan liittyvä väkivalta liitetään yhteisöihin, jossa on tiettyjä sosiaalisia normeja ja sääntöjä, joita yhteisön jäsenen odotetaan noudattavan. Noudattamatta jättäminen saattaa laukaista kunniaan liittyvän konfliktitilanteen. Keskusteltaessa kunnian ja normien noudattamisesta, esille nostettiin tärkeä seikka, että vaikka kunniaan liittyvä väkivalta liitetään usein virheellisesti vain maahanmuuttajayhteisöihin tai tiettyihin kulttuureihin, niin saman tyyppistä rajoittamista ja normien noudattamisen tärkeyttä korostetaan esimerkiksi joissain suomalaisissa uskonnollisissa yhteisöissä. Myös romaniväestön keskuudessa perheen ja suvun kunnia on keskeisessä asemassa ja sitä pyritään suojelemaan erilaisin tavoin.

”...se yhteisö tai viitekehys mihin tää henkilö kuuluu, että siellä on tiettyjä tällöisiä jaettuja sosiaalisia, moraalisia, erilaisia normeja ja arvoja, sääntöjä. Ja sitten kun henkilöä epäillään, että hän on jollain tavalla rikkonut tai jättänyt noudattamatta näitä yhteisesti jaettuja normeja niin siitä tulee sitten tällöinen niin kun maineen menettäminen...”

”Jos miettii romaniyhteisöä ja tapoja, niin meillähän kuitenkin on se kunnia ja häpeä ajatus siellä vahvasti.”

Kunnian palauttaminen ja suojeleminen: Osallistujilla oli yhteinen näkemys siitä, että kunniaan liittyvä väkivalta on väkivaltaa, jonka taustalla on pyrkimys palauttaa perheen tai suvun kunnia, mutta toisaalta myös suojella sitä. Todettiin, että kunniaan liittyvä väkivalta ei ole aina reaktio jo tapahtuneeseen tilanteeseen, vaan se voi olla myös ennaltaehkäisevää. Eli rajoittaminen ja kontrollointi voi alkaa jo hyvin pienenä eli tavallaan ohjataan ihmistä johonkin suuntaan, että ei tulisi sellaista tilannetta, jossa koettu kunnia voisi vaarantua.

”Se voi olla sitä ennalta tapahtuvaa, se on tällaista yhteisöjen tai perheiden normien takia tapahtuvaa. Ja niinku myös sen maineen takia toki.”

”...siitä tulee sitten tällainen niin kun maineen menettäminen tai häpeä ja riski siitä, että tulee jollain lailla myöskin erotetuksi siitä yhteisöstä. Ja sitten sitä mainetta pyritään sitten palauttamaan pakottavan kontrollin ja eri väkivallan keinoin.”

Sukupuolittuneisuus: Haastattelussa nousi esille, että kunniaan liittyvän väkivallan taustalla on usein myös ajatus siitä, että perheen kunnia ja maine riippuu naisen käyttäytymisestä. Eli yksilön toiminta heijastuu koko perheen tai yhteisön maineeseen. Tuotiin esille, että tämä ilmiö näkyy myös esimerkiksi romanikulttuurissa, jossa kunnia on vahvasti sidoksissa naisen käyttäytymiseen.

”Ja sitten naisen semmoinen siveellisyys ja tietty normien mukaan eläminen niin se nähdään meidänkin yhteisössä hyveenä.”

”Usein kunniaan liittyvä väkivalta liittyy nimenomaan naisten käyttäytymiseen ja seksuaalimoraaliin ja siveellisyyden varjelemiseen. Ei toki ihan aina, mutta hyvin usein.”

Väkivallan roolien moninaisuus: Ryhmähaastattelun asiantuntijat kuvailivat kunniaan liittyvää väkivaltaa monialaisena ilmiönä, joka ei ole sidottu tiettyyn kulttuuriin, uskontoon tai väestöryhmään. Tärkeänä huomiona nostettiin esille, että kunniaan liittyvän väkivallan kontekstissa voi esiintyä tilanteita, joissa henkilö voi olla samanaikaisesti väkivallan uhri, että sen tekijä. Taustalla on niin vahva yhteisön tai perheen paine, että se ohjaa ja pakottaa henkilöä väkivaltaisiin tekoihin säilyttääkseen perheen mainetta ja kunniaa. Keskustelussa nousi esille esimerkki, jossa vanhemmat saattavat esimerkiksi painostaa perheen poikia pitämään silmällä tyttöjä ja naispuolisia perheenjäseniään.

”Väkivallan tekijä voi samanaikaisesti myös itse olla väkivallan kokija, että nekään ei ole yksiselitteisiä, että niin kun olisi pakko olla kokija ja tekijä vaan ne myös voi olla samanaikaisia.”

Vaikka väkivallan tekijä on yleisesti miespuolinen, niin asiantuntijoiden mukaan naistekijöitäkin on. Lisäksi väkivallan tekijä voi olla niin uhrin lähipiiristä kuin kauempaakin. Kunniaan liittyvä väkivalta voi olla koko yhteisön puolesta tullutta väkivaltaa, näissä tapauksissa väkivallan tekijät saattavat olla hyvin kaukanakin, esimerkiksi uhrin kotimaassa.

”...eli ne ei välttämättä ole edes fyysisesti paikalla vaikka täällä Suomessa, vaan ne ihan hyvin voi olla jostain toisesta maasta rajojen ulkopuolella...”

”Yleisestihän se on se oma aviopuoliso. Mutta se voi myös olla veli, niinku sen uhrin veli tai sitten se voi olla sen puolison veli. Se voi olla joku serkku.”

5.2 Kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemismuotoja

Henkinen väkivalta oli monen asiantuntijan mielestä yleisin kunniaan liittyvän väkivallan muoto, jota ei aina edes tunnisteta väkivaltana, koska se ei näkyvä. Henkinen väkivalta voi olla uhkailua, tiukkaa käyttäytymisen valvontaa sekä kontrollointia ja rajoittamista, usein tämän kaltainen väkivalta saattaa alkaa jo ihan lapsena. Henkinen väkivalta saattaa olla hyvin huomaamatonta ja jatkuvaa, mikä tekee siitä vaikeasti tunnistettavaa sekä uhrille että ammattilaiselle.

”Suurin osa kunniaan liittyvästä väkivallasta on just sitä semmoista kontrollointia rajoittamista, ehkä uhkailua siis tavallaan sitä semmoista henkistä väkivaltaa mitä ei ehkä aina edes pidetä väkivaltana. Mutta että se on paljon muutakin kuin semmoinen näkyvä konflikti.”

Fyysinen väkivalta kaikissa muodoissaan tuli esille haastattelussa, mutta näitä väkivallan muotoja ei haastattelussa lähdetty avaamaan.

”No sitten tietysti niin, kun ylipäättään kaikki fyysisen väkivallan muodot.”

Digitaalinen väkivalta on väkivaltaa, joka tapahtuu digitaalisessa ympäristössä kuten internetissä, sosiaalisessa mediassa tai muissa verkkoalustoissa. Tämän kaltainen väkivalta antaa tekijälle myös mahdollisuuden toimia anonyymisti, ilman, että heitä tunnistetaan.

”Sosiaalinen media ja yleisestikin eri digialustat missä pystytään väärän nimimerkin takaa tai salatun nimimerkin takaa toimimaan ja kirjoittamaan.”

Seksuaaliväkivalta tarkoittaa tekoja, jotka kohdistuvat useimmiten naisten seksuaaliseen ja fyysiseen hyvinvointiin ilman heidän suostumustaan ja usein pakottamisen kautta. Seksuaaliväkivaltaa voi esiintyä esimerkiksi pakkoavioliitto-tilanteissa, joissa uhri ei lähtökohtaisesti ole itse halunnut siihen liittoon, niin silloin hän ei myöskään seksiä halua, vaan hänet pakotetaan siihen. Tämän lisäksi asiantuntijat toivat esille tyttöjen sukuelinten silpomisen, immenkalvon korjausleikkaukset sekä neitsyystestit, jotka ovat osa kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemistä.

”Esimerkiksi tällaiset neitsyystestit, mitkä on kanssa osa tätä kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemistä. Tai sitten just immenkalvon korjausleikkaukset.”

Avioliittoon pakottaminen on yksi kunniaan liittyvän väkivallan muoto, joka kohdistuu etenkin naisiin, mutta myös miehiin. Haastattelussa tuli esille, että myös miehet saattavat olla tämän kaltaisen väkivallan uhreja, joissa heitä esimerkiksi painostetaan menemään naimisiin perheen valitseman henkilön kanssa. Lisäksi tämän kaltaiseen väkivaltaan liittyy vahvasti myös uhkailu ja painostus avioliitossa pysymiseen.

”Sitten myös tällainen niin kun pakkoavioliitto -tyylistä asiaa näkyy myös ihan miesoletetuille, että heidät painostetaan aika vahvasti - tai ehkä painostettu avioliitto, että he menisi naimisiin henkilön kanssa, jotka vanhemmat näkee että on parhaaksi sille henkilölle.”

Taloudellinen väkivalta mainittiin väkivallan muotona, joka on usein vähemmän tunnistettu ja ymmärretty ilmiö.

”Ja sitten taloudellinen väkivalta on sellainen mikä meidän kokemuksen mukaan hirveän harvoin ymmärretään edes väkivallaksi.”

”Taloudellinen väkivalta myös näkyy aika vahvasti kunniaan liittyvän väkivallan muotona monessa kohtaa.”

Itsekontrolli ja sosiaalinen paine nousi keskustelussa esille, kun pohdittiin, millä tavalla kunniaan liittyvä väkivalta ilmenee. Todettiin, että yhteisöissä, joissa kulttuurinen yhtenäisyys on vahva, niin sellaisissa yhteisöissä myös yksilö itsekin rajoittaa omaa käytöstään ja kontrolloi itseään. Yhteisön vahva kulttuurinen yhtenäisyys saa yksilön käyttäytymään tietyllä tavalla, joka on linjassa perheen ja yhteisön odotusten kanssa.

”Oikeastaan niinku kaikista yleisin kunniaan liittyvä väkivaltaa muotoon ei ole ulkopuolinen kontrolli tai kontrolliin liittyvä vallankäyttö tai väkivalta, vaan kaikista yleisin on se itsekontrollointi.”

Sosiaalinen paine saattaa näyttäytyä esimerkiksi miehille ja pojille omien siskojen tai muiden perheenjäsenten vahtimisena koulussa ja vapaa-ajalla. Taustalla on usein se, että heidät on kasvatettu siihen, että miehinä heidän tehtävänä on suojella perheen naispuolisten kunniaa ja mainetta.

5.3 Kunniaan liittyvän väkivallan syyt

Ihmisuhteet koettiin useamman asiantuntijan kokemuksen mukaan merkittävänä syynä siihen, että syntyy konfliktitilanteita. Erotilanne on usein sellainen, jota yhteisössä ei hyväksytä ja se saattaa laukaista konflikteja, jotka mahdollisesti eskaloituvat väkivaltaan. Taustalla saattaa myös olla kovaa uhkailua ja painostusta avioliitossa pysymiseen. Esille tuotiin nuorten ja vanhempien välisiä tilanteita, joissa esimerkiksi nuori valitsee seurustelukumppanin, jota perhe ei hyväksy. Osallistujilla oli näkemys, että tämän taustalla saattaa olla suojeleva näkökulma, jossa nuorta kasvatetaan niin, että hän ymmärtää, mitkä valinnat ovat hyväksytyjä ja mitkä uhkaavat

perheen kunniaa. Tämä kasvatusta voidaan nähdä suojelevana, mutta se on usein rajoittavaa ja kontrolloivaa.

”Aika usein erotilanne on semmoinen sitten mikä voi johtaa siihen tilanteeseen. Sitä eroa ei siellä yhteisössä hyväksytä.”

”Monesti voi tavallaan olla se suojelevakin näkökulma, että vaikka miten nuorta siinä kasvatetaan ja minkälaisia normeja hänen odotetaan noudattavan ja sitten hän jos hän vaikka valitseekin seurustelukumppanin jota sitten perhe ei hyväksy, niin tää voi myöskin olla sitten sellainen tilanne mikä sitten laukaisee sen konfliktin.”

Identiteettikysymyksiin liittyviä asioita tuotiin haastattelussa esille. Osallistujat kertoivat, että usein konfliktien taustalla on nuoren itsenäiseen asumiseen ja pukeutumiseen liittyviä asioita, jotka saattavat kärjistyä, kun nuoret eivät noudata perheen tai yhteisön odotuksia ja normeja. Monen asiantuntijan kokemuksen mukaan konfliktien syynä saattaa olla esimerkiksi tilanne, jossa nuoren seksuaali-identiteetti on ristiriidassa vanhempien odotusten ja arvojen kanssa. Tämä saattaa lisätä kuilua nuoren ja vanhempien välillä, mikä voi taas vaikeuttaa yhteisymmärryksen saavuttamista.

”Aika monessa caseissa konfliktien taustalla on se identiteettikysymys, identiteetin suojaaminen.”

”Meillä näkyy aika paljon näitä nuorten ja vanhempien väliset tilanteet ja osa siitä liittyy tähän seurusteluasiaan, mutta aika suureen osaan liittyy identiteettikysymyksiin ja itsenäistymiseen ja itsemääräämisoikeuteen. Ja itsenäisen asumiseen ja pukeutumiseen kaikkeen muuhun, mikä liittyy siihen...”

”Aika ajoin näkyy kanssa aika vahvasti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt sitten, jotka eivät tule hyväksytyksi siellä omissa yhteisöissä.”

Uskonnolliset tekijät saattavat myös olla konfliktien taustalla. Nuoren tai perheenjäsenen päätös luopua uskosta tai huivin käytöstä voivat eskaloitua konfliktitilanteiksi ja johtaa kunniaan liittyvään väkivaltaan, koska nämä päätökset koetaan uhkaksi perheen ja yhteisön maineelle ja kunnialle.

”Usein ne tilanteet eskaloituu myös esimerkiksi silloin, että jos luopuu uskosta, uskonnosta ja päättää lopettaa huivin käyttämisen.”

5.4 Kunniaan liittyvään väkivaltaan puuttuminen ja avun tarjoaminen

Ammattilaisen rooli nousi merkittävänä tekijänä, kun keskusteltiin puuttumisesta kunniaan liittyvään väkivaltaan. Tuotiin esille, että ammattilaisella on lähtökohtaisesti velvollisuus puuttua väkivaltaan –oli sitten kyse lähisuhde- tai kunniaan liittyvästä väkivallasta. Ammattilaisella tulee olla rohkeutta puhua ja kysyä väkivallasta, koska uhri harvoin tuo itse sitä esille. On tärkeää, ettei ammattilainen ohita tai jätä huomiotta kunniaan liittyvää väkivaltaa kulttuurisiin syihin vedoten. On ymmärrettävää, että väkivalta ei kuulu mihinkään kulttuuriin tai uskontoon.

”Kunniaan liittyvään väkivaltaan tulee puuttua siinä mihin tahansa muuhunkin lähisuhdeväkivaltaan. Että ei jotenkin lähdetä olemaan liian varovaisia ja ajatella, että ehkä tää nyt on jotakin heidän omaan kulttuuriin tai johonkin kuuluvaa.”

”Monta kertaa viranomaisetkin voi suhtautua niin väärin, että ne ajattelee, että no tää kuuluu niiden kulttuuriin ja me ei voida puuttua tähän ja nostetaan vähän kädet pystyyn ja tavallaan ei ehkä uskalleta.”

”Työntekijäkin voi kätkeytyä sen kulttuurin taakse niin että hän tietää, että hänen pitäisi puuttua, mutta hän ei oikeasti puutu siihen.”

”Tärkein viesti sinne ammattilaisille, että mikään kulttuuri, uskonto, perinne, tapa ei selitä väkivaltaa millään tavalla.”

Tietoisuuden lisääminen ja koulutus on tärkeää, jotta ammattilaisilla ei olisi vääristynyttä kuvaa siitä, mitä kunniaan liittyvä väkivalta on. Jotta voidaan ymmärtää tämän ilmiön monimuotoisuutta, on merkittävää, että konteksti määritellään selkeästi eli ammattilainen ymmärtää mitä kunniaan liittyvä väkivalta tarkoittaa. Kunniaan liittyvän väkivallan tunnistaminen edellyttää ammattilaisilta tietoa eri yhteisöjen arvoista ja normeista, jotta olisi ymmärrystä väkivallan taustalla olevista syistä ja näin ollen olisi myös osaamista kysyä oikeita kysymyksiä. Osallistujien mukaan sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelmissa tulisikin olla sisältöä, joka keskittyy väkivallan tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen.

”Ammattilaisilla pitäisi olla edes sitä perustietoa eri yhteisöjen näkökulmista, jotta sitten olisi ymmärrystä ymmärtää niitä tilanteita ja osata kysyä oikeita kysymyksiä.”

”Näähän pitäisi myös saada sinne terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ammattihenkilöiden jo sinne koulutuksiin myöskin se väkivallan tunnistaminen ja niin kun sen tietoisuuden lisääminen eli sehän pitäisi olla myöskin sitten jo siellä.”

Dokumentointi on haastateltavien mukaan tärkeä osa ammattilaisen työtä. Se luo ajantasaisen ja konkreettisen kirjauksen uhrin kokemuksista ja auttaa varmistamaan, että uhrin kertomus on tallennettuna, vaikka hän ei sillä hetkellä pystyisi tai haluaisi edistää asiaa eteenpäin. Ammattilaisen kirjauksia voidaan myös tarvita myöhemmässä vaiheessa esimerkiksi oikeudenkäynnissä tai muissa virnaomaistoimissa.

”Dokumentointi on se, mikä pitää tehdä, että vaikka se uhri ei siinä kohtaa niin, kun ikään kuin tarvitse sitä dokumentointia, niin sitten

hetki voi tulla myöhemmin ja se on aina juridista tietoa, jos se on johonkin tallennettu. ”

”Dokumentointi on todella tärkeää ja se on terveydenhoitoalalla ensisijainen, että sieltä päästään näkemään niitä asioita.”

Tulkin käyttö on tärkeää, jotta asiakkaalla on mahdollisuus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi aidosti ja turvallisesti. On varmistettava, että keskustelu asiakkaan kanssa pysyy luottamuksellisena ja että tulkkkaus on puolueetonta, siksi tähän täytyy osallistujien mukaan kiinnittää erityistä huomiota. Haastattelussa asiantuntijat korostivat, että on ehdottoman tärkeää, että tulkkinä ei käytetä asiakkaan puolisoa, perheenjäsentä tai muitakaan tuttuja, sillä se voi estää asiakasta puhumasta vapaasti. Lisäksi perheenjäsen saattaa olla itse väkivallan tekijä tai liittyä väkivallan tukemiseen, mikä voi vääristää viestintää sekä vaarantaa asiakkaan turvallisuutta. Asiakkaalla on oikeus luottamukselliseen keskusteluun terveydenhuollon ammattilaisen kanssa ja tämä oikeus ei toteudu, mikäli tulkkinä käytetään asiakkaan perheenjäsentä. On tärkeää, että mahdollistetaan asiakkaalle tilanne, jossa hän voi turvallisesti kertoa kokemastaan väkivallasta.

”Mun mielestä siis pitäisi yksinkertaisesti edellyttää, että tavataan sitä ihmistä, asiakasta yksin ja sitten jos siinä on joku tämmöinen tekosyy, että tarvitaan tulkki niin sitten se tulkki hankitaan, että eihän se tulkki voi se puoliso kuitenkaan olla, että silloin jo päästäisi hyvin paljon paremmin tunnistamaan tai edes mahdollistamaan se tilanne, että tää henkilö voi kertoa kokemastaan väkivallasta.”

Palvelujärjestelmien hyödyntäminen nousi keskustelussa esille, kun pohdittiin ammattilaisen keinoja puuttua kunniaan liittyvään väkivaltaan. Usein vaikeissa tilanteissa tarvitaan moniammatillista yhteistyötä ja on tärkeää, että ammattilaiset voivat konsultoida toisiaan näissä tilanteissa. Todettiin, että

terveydenhuollon ammattilaisen ei tarvitse jäädä pohtimaan asioita yksin, vaan voidaan olla yhteydessä ammattitahoihin, jotka tarjoavat apua ja neuvoa tilanteisiin, jossa epäillään kunniaan liittyvää väkivaltaa. Konsultointi erityisesti kunniaan liittyvään väkivaltaan perehtyneiden ammattilaisten kanssa auttaa selventämään, miten tilanteissa voidaan edetä ja mitä erityisiä piirteitä väkivallassa voi olla. Asiantuntijoiden mukaan ammattilaisilta ei edellytetä kunniaan liittyvän väkivallan asiantuntijuutta, vaan oleellista on tunnistaa, että kyseessä on väkivaltaa ja se on väärin, riippumatta taustatekijöistä.

”Mutta ehkä se tärkein askel on se, että siihen tartutaan ja puututaan ja nähdään, että tää on väkivaltaa. Ei ole väliä minkä taustainen tai mitä sukupuolta edustava henkilö tässä on kyseessä ja heidän ei tarvitse edes välttämättä tunnistaa, että on kunniaan liittyvä väkivaltaa. Se on vaan tärkeää tunnistaa, että se on väkivaltaa ja se on väärin.”

”Että kun ammattilaiset vaan tunnistaisi siis sen että kyseessä on väkivaltaa, mutta just se, että näiden asioiden kanssa ei missään nimessä tarvitse jäädä yksin ja meitä on ammattitahoja, joihin voi olla sitten yhteydessä ja just se että mekin pyritään tuomaan siis sitä että vaikka ei vielä kerro asiakkaan nimeäkin, niin voi konsultatiivisesti olla yhteydessä ja niitä voidaan yhdessäkin sitten pohtia, että tavallaan se kynnys myöskin sitten olisi mahdollisimman matala siihen, että ei tarvitsekaan olla niitä kaikkia vastauksia siellä valmiina sillä työntekijällä.”

6 Opinnäytetyön tuotokset

6.1 Toimintaohje terveydenhuollon ammattilaisille

Tämän opinnäytetyön tuotoksena tehtiin ryhmähaastattelun sekä kirjallisuuskatsauksen pohjalta toimintaohje terveydenhuollon henkilöstölle, joka toimii työkaluna kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa. Toimintaohje on saatavilla THL:n verkkosivustolla ja jatkossa on tarkoitus jalkauttaa se myös hyvinvointialueelle.

Ryhmähaastattelun lopussa kartoitettiin muutamalla sanalla millainen olisi toimiva opas tai toimintaohje, sen perusteella ohjeesta tehtiin tiivis ja helposti ymmärrettävä. Toimintaohje pyrittiin tekemään sellaiseksi, että se kiinnittää lukijan huomion ja on ulkoasultaan kevyt ja helposti luettava.

6.2 Tietoisku terveydenhuollon ammattilaisille kunniaan liittyvästä väkivallasta

Toisena tuotoksena pidetään kahden tunnin mittainen tietoisku kunniaan liittyvästä väkivallasta, kohderyhmänä opinnäytetyön tekijän oman hyvinvointialueen terveydenhuollon ammattilaiset. Tilaisuus on mainostettuna hyvinvointialueen intrassa, jotta se saavuttaisi mahdollisimman monta osanottajaa. Tilaisuus pidetään Teamsin välityksellä marraskuun 15.päivänä.

7 Eettisyys ja luotettavuus

7.1 Eettisyys

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa pätevää ja luotettavaa tietoa, siksi opinnäytetyön tekijän oli ymmärrettävä eettisten peruseriaatteiden merkitys sekä huolehtia, että hän noudatti tiettyjä eettisiä normeja parhaansa mukaan koko prosessin ajan. Tämä tarkoittaa sitä, että opinnäytetyön tekijä sitoutui noudattamaan tarkkuutta ja huolellisuutta tutkimustyössään sekä toimimaan rehellisesti. Tärkeää on kunnioittaa toisia tutkijoita ottamalla huomioon, heidän saavutuksiaan ja julkaisujaan samasta aihealueesta. Sen takia on huomioitava lähdeviitteiden oikeaoppinen merkitseminen, jotta esitetään omia ja toisen tutkijoiden tuloksia asianmukaisesti. Opinnäytetyön tekijä noudatti eettisesti hyväksytyjä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä sekä kiinnitti huomiota tieteellisen kirjallisuuden tuntemukseen ja asianmukaisiin tietolähteisiin. Opinnäytetyön tekijä kantoi vastuun koko prosessin ajan aina ideavaiheesta loppuraportointiin. (Wa-Mbaleka 2019; Vilkkä 2021, 41–42; TENK 2023.)

Ryhmähaastattelu toteutettiin Teamsin välityksellä, tunnin mittaisena. Tässä ajassa käytiin haastattelurungon mukaiset teemat ja lisäksi lopussa nipistettiin vielä aikaa ehdotuksille ja mielipiteille oppaan sisällöstä. Tunti oli tähän selkeästi liian lyhyt aika, keskusteltavaa riitti paljon eikä aikaa esimerkiksi haastattelijan tarkentaville kysymyksille ollut. Jälkeenpäin ryhmähaastattelua arvioitaessa todettiin, että haastattelu olisi pitänyt järjestää kahtena kertana ja käydä haastattelurunko läpi kahdessa erässä. Riskinä olisi ollut, että ei olisi saatu samaa kokoonpanoa enää toiseen haastattelukertaan. Opinnäytetyön tekijällä ei myöskään ollut aikaisempaa kokemusta ryhmähaastattelun pitämisestä, minkä takia oli vaikea arvioida ajan riittävyttä. Lisäksi asiantuntijoiden rajallista aikaa ajatellen päädyttiin pitämään yksi haastattelukerta tunnin mittaisena. Keskustelu käytiin hyvässä hengessä, jossa osallistujat tunsivatkin toisensa suurimmaksi osaksi. Silti erityisesti haastattelijalla eli opinnäytetyön tekijällä oli hieman kiireen tuntua rajallisen ajan

takia. Tämä ei kuitenkaan välittynyt osallistujille, vaan tunnelma pyrittiin pitämään mahdollisimman rentona ja rauhallisena. Haastattelutilanteessa on joskus riski, että hiljaisempi osallistuja ei saa tuotua omaa näkemystään esille. Osa eettisistä haasteista saattaa liittyä myös siihen, että joku haastateltavista tulee loukatuksi tai tahtomattaan paljastaa itsestään asioita, joita ei haluaisi. Haastattelija tarkkaili näitä asioita koko ryhmähaastattelun ajan eikä näitä tilanteita päässyt syntymään. (Mäntyranta & Kaila 2008; Puusa ym. 2020, 118–120.)

Ryhmähaastatteluun osallistujille lähetetyssä saatekirjeessä (Liite 1.) kerrottiin tutkimuksen tavoite ja tarkoitus. Osallistujien itsemääräämisoikeutta kunnioittaen saatekirjeessä tuotiin myös esille, että ryhmähaastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista ja että sen sai keskeyttää ilman perusteluja niin halutessaan. Vastaamalla saatekirjeeseen hyväksyvästi, osallistujat antoivat suostumuksensa haastatteluun. Osallistujat olivat myös tietoisia haastattelun tallentamisesta ja se tuotiin esille vielä suullisesti ennen haastattelun alkua. Haastatteluaineisto raportoitiin niin, ettei ketään osallistujista ollut tunnistettavissa. Henkilötietoja ei kerätty, koska ne eivät olleet tutkimustulosten kannalta relevantteja. Haastattelutallenne ja -aineisto säilytettiin luottamuksellisesti ja lopuksi ne hävitettiin asianmukaisesti. Haastatteluun osallistuneita asiantuntijoita kohdeltiin arvokkaasti ja tasa-arvoisesti riippumatta heidän sukupuolestaan, uskonnostaan, asemastaan tai muusta tekijästä. Opinnäytetyön tekijä kunnioitti heidän oikeuksiaan sekä osoitti kohteliaisuutta heitä kohtaan. (Wa-Mbaleka 2019; Mäntyranta & Kaila 2008.)

7.2 Luotettavuus

Opinnäytetyö tehtiin laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen, jonka luotettavuuden arviointi perustuu uskottavuuteen, siirrettävyyteen, vahvistettavuuteen sekä totuudellisuuteen. Näitä kriteerejä tarkastelemalla varmistettiin, että opinnäytetyö toteutettiin huolellisuutta noudattaen sekä että tutkimustulokset olivat luotettavia ja merkityksellisiä. (Juuti & Puusa 2020; Eskola & Suoranta 2015, 151–158; 252–254.)

Uskottavuus osoittaa sen, kuinka totuudenmukaisesti on esitetty tutkimustuloksia sekä kuinka tutkimusprosessi on edennyt vaihe vaiheelta. Se merkitsee sitä, tutkimusprosessi dokumentoidaan selkeästi ja että tutkimustulokset vastaavat haastateltavien kokemuksia. Opinnäytetyössä kuvattiin tiedonhakua, aineistonkeruumenetelmää sekä tulosten analysointitapaa. Tutkimustuloksia esitettäessä uskottavuutta lisättiin avaamalla haastateltavien suoria vastauksia, tämä osoittaa sen, että asiantuntijoiden näkökulmat tutkittavasta ilmiöstä olivat esitetty totuudenmukaisesti. *Siirrettävyys* osoittaa, kuinka hyvin tutkimustuloksia voidaan soveltaa toiseen kontekstiin tietyin ehdoin, vaikka yleistykset eivät olekaan mahdollisia. Tässä opinnäytetyössä siirrettävyyttä arvioitiin vertailemalla tutkimustuloksia aiempiin tutkimuksiin, joiden tulosten osoitettiin olevan samankaltaisia. Opinnäytetyön siirrettävyyttä edistettiin myös avaamalla asiantuntijoiden suoria sitaatteja ryhmähaastattelusta sekä kuvaamalla tutkimuksen konteksti monipuolisesti. *Vahvistettavuus* tarkoittaa sitä, että tutkimustulokset perustuivat haastateltavien omiin näkemyksiin eikä opinnäytetyön tekijän omiin ennakkoluuloihin tai mielipiteisiin. Opinnäytetyön tekijä kuvasi teemoittelua taulukkoesimerkin avulla, joka osoitti, miten johtopäätöksiin ja tuloksiin päädyttiin. Tutkimustulokset esitettiin niin, että lukija pystyi seuraamaan ja arvioimaan opinnäytetyön tekijän päättelyä johtopäätöksiä muodostettaessa. *Totuudellisuus* kuvaa sitä, kuinka tutkija onnistui kuvaamaan tutkittavan ilmiön todellisuutta. Tässä opinnäytetyössä tuotiin asiantuntijoiden suoria lainauksia esille, josta lukijan oli helppo seurata, kuinka tutkimustuloksissa esitettiin teemoihin päästiin. Suoria lainauksia käytettiin myös osoittamaan asiantuntijoiden näkökulmia aidosti. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2012; Tuomi & Sarajärvi 2011; Juuti & Puusa 2020; Eskola & Suoranta 2015.)

Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyn tutkimuksen luotettavuuden mittari on tutkija itse ja hänen rehellisyytensä. Opinnäytetyön tekijä pyrki arvioimaan tutkimuksen luotettavuutta koko tutkimusprosessin ajan sekä osoittamaan ja perustelemaan, miten ja miksi tiettyihin valintoihin päädyttiin. Tiedonhaun läpinäkyvyys osoitettiin tuomalla selkeästi esille millä hakusanoilla, mistä tietokannoista hakuja tehtiin sekä mitä rajoituksia käytettiin, tätä

tiedonhakuprosessia kuvattiin tarkemmin luvussa 3.1. (Vilkkä 2021, 196–198; Mäkinen 2006,128.)

Koska opinnäytetyön keskeinen osa oli aihealueen kuvaileva kirjallisuuskatsaus, tuli kirjallisuuden valinta tehdä harkiten. Lähdekritiikki onkin tärkeää tiedon luotettavuuden arvioinnissa. Lähteitä tarkasteltiin monella tapaa, huomiota kiinnitettiin lähteen aitouteen, alkuperäisyyteen sekä riippumattomuuteen. Kaikesta saatavilla olevasta informaatiosta aiheeseen liittyen, pyrittiin poimimaan tutkimuksen kannalta olennainen ja luotettava tieto. (Mäkinen 2006, 128.)

Luotettavuutta tarkasteltiin myös ryhmähaastattelun osalta, joka toteutettiin hyviä tieteellisiä käytäntöjä noudattaen. Ryhmähaastattelu oli tilanne, jossa pyrittiin vuorovaikutukseen ja spontaaniin keskusteluun, siksi haastattelijan oli mahdotonta ohjata keskustelua haluttuun lopputulokseen, tämä myös osaltaan lisäsi tutkimuksen luotettavuutta. Ryhmähaastatteluun valittiin asiantuntijoita, joilla oli pitkä ja vankka kokemus työskentelystä kunniaan liittyvän väkivallan parissa, osa heistä oli myös tehnyt julkaisuja, raportteja sekä tutkimuksia aiheesta. Tämä oli merkittävä luotettavuutta lisäävä tekijä.

Opinnäytetyön tekijällä oli perustietoa kunniaan liittyvästä väkivallasta, mutta ei varsinaista asiantuntemusta. Tutkimusprosessin aikana opinnäytetyön tekijä syvensi omaa tietämystä aiheesta sekä tietoisesti reflektoi omia asenteita ja kokemuksia. Opinnäytetyön tekijällä ei ollut ennakoasenteita tai -olettamuksia ilmiöstä, jotka olisivat voineet vaikuttaa tutkimustuloksiin. Tutkimusprosessiin suhtauduttiin avoimesti ja rehellisesti.

8 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä terveydenhuollon ammattilaisten tietoisuutta kunniaan liittyvästä väkivallasta, sen tunnistamisesta sekä siihen puuttumisesta. Terveydenhuollon ammattilaisen tietoisuuden lisääminen aiheesta on tärkeää, etenkin kun Suomi on yhä enenevässä määrin monimuotoinen maa, jossa terveydenhuollon piiriin ajautuu paljon eri väestöryhmän edustajia.

Ihmisoikeusliiton (2016) selvityksen mukaan terveydenhuollossa tulisi olla perustietoa kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneen ihmisen kohtaamisesta sekä tiedossa mihin tahoon ammattilainen voi olla yhteydessä ja konsultoida tarvittaessa. Opinnäytetyön tuotoksena tehtiin toimintaohje terveydenhuollon ammattilaisille, jota ei ole aikaisemmin ollut. Tämän toimintaohjeen hyöty tulee siis tarpeeseen ja tulee lisäämään ammattilaisen tietoisuutta kunniaan liittyvästä väkivallasta.

Kunniaan liittyvän väkivallan tunnistaminen terveydenhuollossa on haastavaa etenkin ilmiön monimuotoisuuden takia ja se vaatii terveydenhuollon ammattilaisilta erityistä herkkyyttä tunnistaa tämän kaltaista väkivaltaa (Rodriguez & Callejas 2022). Uhri saattaa olla haluton puhumaan kokemastaan väkivallasta, koska hän kokee painetta suojella perheen tai yhteisön kunniaa, lisäksi uhri saattaa pelätä, että avun hakeminen johtaa vakaviin seurauksiin tai lisääntyneeseen väkivaltaan. Koska väkivalta voi olla usein hienovaraista ja jatkuvaa, se on voinut normalisoitua osaksi uhrin arkea niin, ettei hän näe itseään väkivallan uhrina. Toisaalta hän saattaa jopa ajatella, että väkivalta on oikeutettua.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyy usein maahanmuuttajayhteisöissä, joissa kunnialla on merkittävä arvo perheen ja suvun silmissä. Näissä yhteisöissä vallitsee sosiaalisia ja kulttuurillisia normeja, joiden näkökulmista terveydenhuollon ammattilaisella tulisi olla perustietoa, jotta olisi valmiuksia tunnistaa väkivaltaa, joka saattaa liittyä kunnia-ajatteluun. Terveydenhuollon ammattilaisella on velvollisuus hoitaa asiakkaita kulttuurista, uskonnosta tai

muista tekijöistä riippumatta, kaikkia tasavertaisesti. Tämän takia on tärkeää, että ammattilainen kehittää omaa kulttuurista osaamistaan, tämä auttaa ymmärtämään kunniaan liittyviä erityispiirteitä erilaisissa yhteisöissä.

Tässä opinnäytetyössä haettiin vastauksia tutkimuskysymyksiin: millä eri tavoin kunniaan liittyvä väkivalta ilmenee ja miten kunniaan liittyvään väkivaltaan voidaan puuttua? Tutkimusmenetelmänä käytettiin ryhmähaastattelua, joka toteutettiin kunniaan liittyvän väkivallan vastaisen työn asiantuntijoille, joilla kaikilla oli pitkä tausta tästä työstä.

8.1 Tutkimustulosten tarkastelua

Ryhmähaastattelussa saatiin vastauksia tutkimuskysymyksiin ja tulokset esiteltiin teemoittain, joka oli luonteva aineistolähtöinen analyysimenetelmä, koska teemojen muodostumista ohjasi ennalta suunniteltu haastattelurunko, lisäksi haastatteluaineistosta nousi vielä uusia teemoja.

Tutkimustuloksista nousi neljä pääteemaa, jotka olivat kunniaan liittyvän väkivallan määrittely ja erityispiirteet, kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemismuotoja, kunniaan liittyvän väkivallan syyt sekä kunniaan liittyvään väkivaltaan puuttuminen ja avun tarjoaminen. Lisäksi aineistosta nostettiin alateemoja, joita on kuvailtu opinnäytetyön tuloksissa.

Kunniaan liittyvän väkivallan määrittely ja erityispiirteet: Asiantuntijoilla oli selkeästi yhteinen näkemys siitä, että kunniaan liittyvä väkivalta ei ole sidoksissa mihinkään kulttuuriin, uskontoon tai väestöryhmään. Sitä esiintyy maailmanlaajuisesti ja on Suomessakin vielä hyvin piilossa oleva ilmiö. Useimmiten sitä esiintyy yhteisöllisissä kulttuureissa, jossa vallitsee vahvasti tietynlaisia sosiaalisia ja moraalisia normeja sekä arvoja. Se määritellään väkivaltana, jonka taustalla on pyrkimys palauttaa perheen tai yhteisön kunnia sekä toisaalta myös suojella sitä. Se voi olla siis ennaltaehkäisevää väkivaltaa, joka alkaa usein jo hyvin pienenä lapsena niin, että yksilöä ohjataan tiettyyn suuntaan, jotta ei tulisi tilannetta, jossa koettu kunnia voisi vaarantua. Kunniaan liittyvää väkivaltaa esiintyy myös miespuolisille, mutta se liitetään useimmiten

naisen käyttäytymiseen sekä seksuaalimoraaliin ja sen varjelemiseen. Eräs osallistuja huomautti, että yhteiskunnissa, joissa kunnia-ajattelu on vahva, niin kunnialla on paljon laajempi ja kokonaisvaltaisempi funktio kuin että se olisi vain seksuaalisuuteen liittyvä ilmiö, siksi on tärkeää, että konteksti määritellään selkeästi, kun puhutaan kunniaan liittyvästä väkivallasta. Huomioitavana asiana nostettiin esille myös, että sanana ”kunniaan liittyvä väkivalta” on termi, jota käytetään yleisesti vain ammattilaisten keskuudessa, asiakas harvoin sanoittaa omaa kokemustaan tällä.

Kunniaan liittyvä väkivalta kohdistuu useimmiten naisiin, mutta myös miesuhreja ja naistekijöitä on. Lisäksi taustalla saattaa olla yksi tai useampi tekijä, lähipiiristä tai jopa kauempaa kuten esimerkiksi uhrin kotimaasta. Asiantuntijat muistuttivat, että henkilö voi olla myös samanaikaisesti väkivallan uhri, että sen tekijä.

Kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemismuotoja: Osallistujien kokemuksella kunniaan liittyvä väkivaltaa esiintyy monessa muodossa, joista yleisin on henkinen väkivalta, kuten kontrollointi ja rajoittaminen. Väkivallan ilmenemismuotoihin kuuluu myös fyysinen väkivalta, taloudellinen väkivalta ja digitaalinen väkivalta, joka tapahtuu esimerkiksi sosiaalisessa mediassa sekä erilaisissa verkkoalustoilla. Väkivalta saattaa olla myös avioliittoon pakottamista sekä tyttöjen sukuelinten silpomista. Lisäksi neitsyystestit ja immenkalvon korjausleikkaukset ovat osa kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemistä. Myös itsekontrolli mainittiin yhtenä ilmenemismuotona, jossa ihminen itse vaalii omaa käytöstään ja saattaa tiukastikin kontrolloida itseään. Tämän kaltainen oman itsensä rajoittaminen ja kontrollointi ovat yleistä yhteisöissä, joissa kulttuurinen yhtenäisyys on vahvaa.

Kunniaan liittyvän väkivallan syyt: Useamman osallistujan mukaan konfliktitilanteita aiheuttaa erotilanteet, jotka saattavat pahimmassa tapauksessa eskaloitua väkivaltaan. Myös vanhempien ja nuorten välisiä tilanteita esiintyy paljon, kuten itsenäiseen asumiseen ja pukeutumiseen liittyviä asioita. Uskosta ja huvista luopuminen mainittiin yhtenä syynä konfliktitilanteita

aiheuttavista syistä. Lisäksi seksuaali- ja sukupuoli-identiteettiin liittyviä tilanteet saattavat aiheuttaa konfliktitilanteita nuorten ja vanhempien välille.

Kunniaan liittyvään väkivaltaan puuttuminen ja avun tarjoaminen:

Ammattilaisella on lähtökohtaisesti velvollisuus puuttua väkivaltaan –oli sitten kyse lähisuhde- tai kunniaan liittyvästä väkivallasta. Ammattilaisella tulee olla rohkeutta puhua ja kysyä väkivallasta, koska uhri harvoin tuo itse sitä esille. On tärkeää, ettei ammattilainen ohita tai jätä huomiotta väkivaltaa kulttuurisiin syihin vedoten. Ammattilaisen on ymmärrettävä, että väkivalta ei kuulu mihinkään kulttuuriin tai uskontoon. Tietoisuuden lisääminen kunniaan liittyvästä väkivallasta on merkittävää, jotta ammattilaisilla olisi mahdollisuus tunnistaa näitä tilanteita työssään. Tärkeänä pidettiin myös sitä, että ammattilaisilla olisi hieman perustietoa eri yhteisöjen näkökulmista. Korostettiin, ettei asioiden kanssa tarvitse jäädä yksin, vaan konsultatiivisesti ja matalalla kynnyksellä voidaan olla yhteydessä erilaisiin viranomaistahoihin, jotka ovat erikoistuneet kunniaan liittyvän väkivallan vastaiseen työhön. Tulkin käytössä tulee noudattaa huolellisuutta -puolison tai muun perheenjäsenen käyttöä tulkkina tulee välttää. Aina tulee hankkia ulkopuolinen tulkki, jotta uhrilla on mahdollisuus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi turvallisesti. Dokumentointi on osa hoitoalan ammattilaisen työnkuvaa, joka tukee uhrin kertomusta kokemastaan väkivallasta ja toimii juridisena todisteena tarvittaessa.

8.2 Johtopäätökset ja jatkotutkimusaiheet

Opinnäytetyön aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä ja ajankohtainen monikulttuurisuuden lisääntyessä koko ajan. Työn hyödynnettävyys oli merkittävää terveydenhuollon ammattilaisten näkökulmasta ja työn tavoite saavutettiin onnistuneesti. Kunniaan liittyvä väkivalta on vielä aihe, josta ei avoimesti puhuta eikä koulutuksiin ole panostettu riittävästi.

Ryhmähaastattelun tulokset ovat yhteneväisiä aihealueen kirjallisuuden kanssa todeten, että kunniaan liittyvää väkivaltaa on haastavaa tunnistaa sen monimuotoisuuden takia. Koulutus ja tietoisuuden lisääminen aiheesta auttaa tunnistamaan ja puuttumaan tilanteisiin, joissa on mahdollisesti kyse kunniaan liittyvästä väkivallasta. Myös moniammatillinen yhteistyö on äärimmäisen tärkeää, jotta voidaan tukea potilaan turvallisuutta ja oikeusturvaa.

Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tutkia Suomessa elävien nuorten kokemuksia ja käsityksiä kunniaan liittyvästä väkivallasta. Tietoa voitaisiin hyödyntää koulutusten sekä tukitoimien kehittämisessä. Tutkimus voisi tuoda myös esiin kehitystarpeita ja hyviä käytäntöjä. Nuoret ovat erityisen alttiita kunniaan liittyvän väkivallan vaikutuksille, mutta heidän näkemyksiään ilmiöstä tunnetaan vähän.

Toisena tärkeänä jatkotutkimusaiheena olisi tutkia, mikä on äitien rooli patriarkaalisen valtajärjestelmän ylläpitämisessä. Tämä jatkotutkimusaihe voisi tarjota syvällisempää tietoa patriarkaalisen valtajärjestelmän rakenteista ja sen dynamiikasta. Äidit voivat kokea painetta toimia patriarkaalisten arvojen mukaisesti oman asemansa turvaamiseksi yhteisössä. Äitien oma kokemus voi myös olla ristiriitainen, koska he toimivat valtajärjestelmän ylläpitäjinä, mutta kokevat sen kuitenkin samalla itseäänkin rajoittavana. Tämä näkökulma tuo esiin kuinka monimutkaista äitien rooli voi olla patriarkaalisessa valtajärjestelmässä.

Lähteet

Ahonen, P. 2015. Ylemmän ammattikorkeakoulutuksen opettajuus tutkimuksen, kehittämisen ja uudistamisen sillanrakentajana. Turku: Turun Ammattikorkeakoulu. Viitattu 6.9.2023

<https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522165978.pdf>

Alizadeh, V., Törnkvist, L., & Hylander, I. 2011. Counselling teenage girls on problems related to the 'protection of family honour' from the perspective of school nurses and counsellors. *Health & social care in the community*, 19(5), 476–484. Viitattu 9.10.2024 <https://doi.org/10.1111/j.1365-2524.2011.00993>

Antón-Solanas, I., Tambo-Lizalde, E., Hamam-Alcober, N., Vanceulebroeck, V., Dehaes, S., Kalkan, I., Kömürcü, N., Coelho, M., Coelho, T., Casa Nova, A., Cordeiro, R., Sagarra-Romero, L., Subirón-Valera, A. & Huércanos-Esparza, I. 2021. Nursing students' experience of learning cultural competence. *PloS one*, 16(12), e0259802. Viitattu 7.8.2024

<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0259802>

Baianstovu, R. í., & Strid, S. 2024. Complexities facing social work: Honor-based violence as lived reality and stereotype. *Journal of social work : JSW*, 24(4), 552-570. Viitattu 24.9.2024 <https://doi.org/10.1177/1468017323122542>

Bates, L. 2021. Honor-Based Abuse in England and Wales: Who Does What to Whom? *Violence against women*, 27(10), 1774-1795. Viitattu 24.9.2024

<https://doi.org/10.1177/1077801220952168>

Begum, R., Khan, R., Brewer, G., & Hall, B. 2020. “They Will Keep Seeing Young Women Murdered by Men. Enough Is Enough-We Have Seen too Many Women Lose Their Lives”. Lessons for Professionals Working with Victims of ‘Honour’ Abuse and Violence. *Genealogy (Basel)*, 4(3), 69. Viitattu 29.1+.2024

<https://doi.org/10.3390/genealogy4030069>

Bhanbhro, S., Cronin de Chavez, A., & Lusambili, A. 2016. Honour based violence as a global public health problem: A critical review of literature. *International journal of human rights in healthcare*, 9(3), 198-215. Viitattu 29.8.2024 <https://doi.org/10.1108/IJHRH-10-2015-0032>

<https://doi.org/10.1108/IJHRH-10-2015-0032>

- Björktomta, S. 2019. Honor-Based Violence in Sweden – Norms of Honor and Chastity. *Journal of family violence*, 34(5), 449-460. Viitattu 29.10.2024 <https://doi.org/10.1007/s10896-019-00039-1>
- Blum, E., Braiden, R., & Heinonen, T. 2016. Service Delivery Considerations in Dealing with Honour-based Violence. *Canadian ethnic studies*, 48(3), 129-148. Viitattu 24.9.2024 <https://doi.org/10.1353/ces.2016.0029>
- Campinha-Bacote, J. 2002. The Process of Cultural Competence in the Delivery of Healthcare Services: A Model of Care. *Journal of transcultural nursing*, 13(3), 181-184. Viitattu 8.8.2024 <https://doi.org/10.1177/10459602013003003>
- Castaneda, A., Mäki-Opas, J., Jokela, S., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, S. & Santalahti, P. 2018. Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa: PALOMA-käsikirja. Viitattu 7.8.2024 <https://www.julkari.fi/handle/10024/136193>
- Chantler, K., & McCarry, M. 2020. Forced Marriage, Coercive Control, and Conducive Contexts: The Experiences of Women in Scotland. *Violence against women*, 26(1), 89-109. Viitattu 15.8.2024 <https://doi.org/10.1177/1077801219830234>
- Dickson, P. 2014. Understanding victims of honour-based violence. *Community Practitioner*, 87(7). Viitattu 17.9.2024 [retrieve \(ebSCOhost.com\)](https://www.ebscohost.com)
- Gregory, G. A., Fox, J., & Howard, B. K. 2020. Honour-based violence: Awareness and recognition. *Paediatrics and child health*, 30(11), 365-370. Viitattu 17.9.2024 <https://doi.org/10.1016/j.paed.2020.08.001>
- Hansen, S., Sams, A. Jäppinen, M. & Latvala, J. 2016: Kunniakäsitykset ja väkivalta – selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa. Helsinki: Ihmisoikeusliitto. Viitattu 29.8.2024 [Kunniakäsitykset-ja-vaekivalta_B5_netiti-002.pdf \(ihmisoikeusliitto.fi\)](https://www.ihmisoikeusliitto.fi/Kunniakäsitykset-ja-vaekivalta_B5_netiti-002.pdf)
- Hong, T., tiedekunta, O., & Law, F. o. 2020. Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema. Turun yliopisto. Viitattu 24.9.2024 [TUULI HONG: Kunniiaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema \(utupub.fi\)](https://utu.fi/TUULI_HONG:Kunniiaan_liittyvaen_vakivallan_uhrin_oikeudellinen_asema)

Ihmiskaupan puolivuotis- katsaus 2024. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. Viitattu 22.8.2024 [Puolivuotiskatsaus2024.pdf \(ihmiskauppa.fi\)](#)

Ihmiskaupan vuosikatsaus 2023. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä. Viitattu 18.10.2024 [Vuosikatsaus2023.pdf \(ihmiskauppa.fi\)](#)

Ihmisoikeusliitto 2018. 6 syytä, miksi pakkoavioliitto on kriminalisoitava Suomessa. Viitattu 23.8.2024 <https://ihmisoikeusliitto.fi/6-syyta-miksi-pakkoavioliitto-on-kriminalisoitava-suomessa/>

Istanbul Convention 2011. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Viitattu 20.09.2024 [1680462532 \(coe.int\)](https://www.coe.int/t/treaties/ConventionAgainstViolenceAgainstWomen/ConventionAgainstViolenceAgainstWomen.aspx)

Kaihlanen, A., Hietapakka, L., & Heponiemi, T. 2019. Increasing cultural awareness: Qualitative study of nurses' perceptions about cultural competence training. BMC nursing, 18(1), 38-9. Viitattu 7.8.2024 <https://doi.org/10.1186/s12912-019-0363-x>

Kangasniemi, M., Pietilä, A., Utriainen, K., Jääskeläinen, P., Ahonen, S., & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: Eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. Hoitotiede, 25(4), 291–301. Viitattu 14.9.2023 <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128286/77409>

Karimi, R., Al-Shemes, D., Hintikka, S., Kankare, M. & Abbasi, F. 2022. Kunnian ja häpeän ristipaineessa. Opas ammattilaisille kunniaan liittyvän väkivallan tekijöiden kohtaamiseen. Didar -kunniaksi hanke. Tampere: Setlementti Tampere ry. Viitattu 24.9.2024 https://1590069.168.directo.fi/@Bin/7513e5a1a7936049038931dd05e9d4d1/1694500590/application/pdf/258580/Kunniaksi_Opas_VALMIS_final.pdf

Koukkula, M. & Klemetti, R. 2021. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen (FGM) estämisen toimintaohjelma. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Viitattu 12.9.2023 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162904/STM_2021_16_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y

KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere:

Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. Viitattu 3.9.2024

<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>

Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja 2021. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. Viitattu 9.11.2023.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/>

Laki avioliittolain muuttamisesta 482/2023 Viitattu 23.8.2024

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2023/20230484>

Lidman 2015. Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Lidman, S. & Hong, T. 2018. Collective violence and honour in Finland: A survey for professionals. Journal of aggression, conflict and peace research, 10(4), pp. 261–271. Viitattu 30.8.2024 <https://www-emerald-com.ezproxy.turkuamk.fi/insight/content/doi/10.1108/JACPR-09-2017-0319/full/html#sec003>

Mannerheimin lastensuojeluliitto (MLL) 2009. Kunnia konfliktina: Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton Uudenmaan piiri.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Mäntyranta, T. & Kaila, M. 2008. Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Viitattu 29.11.2023 <https://www.duodecimlehti.fi/duo97349>

Oikeusministeriö 2020. Pakkoavioliitot ja rikosoikeudelliset seuraamukset.

Viitattu 15.8.2024 [OM-Pakkoavioliitot-ja-rikosoikeudelliset-seuraamukset-fi.pdf \(oikeusministerio.fi\)](https://www.oikeusministerio.fi/OM-Pakkoavioliitot-ja-rikosoikeudelliset-seuraamukset-fi.pdf)

Olsson, H., & Bergman, A. 2021. From silence to recognition: Swedish social services and the handling of honor-based violence. European journal of social work, 25(2), 198–209. Viitattu 16.11.2023

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13691457.2021.1882395>

Olsson, N. 2019. Pakkoavioliiton kriminalisointi Suomessa. Helsinki Law Review, 13(1), 92. Viitattu 15.8.2024 <https://doi.org/10.33344/vol13iss1pp92-121>

Paija, T., Hupli, M., Koskinen, S., & Salminen, L. 2019. Suomalaisten hoitotyön opettajien kulttuurinen kompetenssi. Hoitotiede, 31(4), 246-257. Viitattu 8.8.2024 <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128454/77577>

Puusa, A., Juuti, P. & Aaltio, I. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus.

Rodríguez, G. A. R., & Callejas, V. C. G. 2022. Atención a mujeres víctimas de violencia institucional basada en género. *Informes Psicológicos*, 22(2), 237-252. Viitattu 16.9.2024 [Atención a mujeres víctimas de violencia institucional basada en género.: EBSCOhost \(turkuamk.fi\)](#)

Salminen, A. 2011. Mitä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopisto. Viitattu 6.11.2023 https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf

Socialstyrelsen 2024. Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld: Ett utbildningsmaterial. Viitattu 17.9.2024 [Våld i nära relationer och hedersrelaterat våld Ett utbildningsmaterial för Hälso-och sjukvården och tandvården \(socialstyrelsen.se\)](#)

Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. 2016. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. 2. korjattu painos. Turku: Turun yliopisto.

THL 2022. Tietoa meistä. Viitattu 5.9.2023 <https://thl.fi/fi/thl/tietoa-meista>

THL 2023a. Kunniaan liittyvä väkivalta. Viitattu 14.9.2023 <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot/kunniaan-liittyva-vakivalta>

THL 2023b. Väkivallan puheeksi ottaminen. Viitattu 8.10.2024 [Väkivallan puheeksi ottaminen - THL](#)

THL 2023c. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen eli ympärileikkaus. Viitattu 11.10.2024. [Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen eli ympärileikkaus - THL](#)

THL 2024a. Organisaatio. Viitattu 11.10.2024. [Organisaatio - THL](#)

THL 2024b. Väkivallan muodot. Viitattu 24.9.2024
<https://thl.fi/aiheet/vakivalta/vakivallan-muodot>

THL 2024c. Lomakkeet väkivallan kirjaamiseen ja kartoittamiseen. Viitattu 8.10.2024 [Lomakkeet väkivallan kirjaamiseen ja kartoittamiseen - THL](#)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki. Viitattu 6.9.2023
https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Viergever, R. F., Thorogood, N., Wolf, J. R., & Durand, M. A. 2018. Supporting ALL victims of violence, abuse, neglect or exploitation: Guidance for health providers. *BMC international health and human rights*, 18(1), 39. Viitattu 29.10.2024 <https://doi.org/10.1186/s12914-018-0178-y>

Vilka, H.2021. Tutki ja kehitä. 5.päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Villacampa, C. 2020. Forced marriage as a lived experience: Victims' voices. *International review of victimology*, 26(3), 344-367. Viitattu 15.8.2024
<https://doi.org/10.1177/0269758019897145>

Wa-Mbaleka, S. 2019. Ethics in qualitative research: A practical guide. *International Forum Journal*. Vol 22, No.2, pp. 116–132. Viitattu 3.8.2024
<https://journals.aiias.edu/info/article/view/51>

WHO 2012. Understanding and addressing violence against women. Viitattu 17.9.2024 [WHO RHR 12.38 eng.pdf](#)

Liite 1. Saatekirje

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
MASTER-tutkinnot /Terhy

TURKU AMK

KUTSU FOCUS GROUP -RYHMÄHAASTATTELUUN

Opinnäytetyön nimi: *Kunniaan liittyvä väkivalta – sen ilmenemismuodot ja siihen puuttuminen*

Hyvä vastaanottaja

Kohteliaimmin pyydän Sinua osallistumaan ryhmähaastatteluun, joka toteutetaan tammikuussa **XXX** 2024. Haastattelu pidetään Teamsin välityksellä ja kestää noin 1 h. Ryhmä koostuu 4–8-hengen asiantuntijasta ja tavoitteena on saada keskustelun kautta esille erilaisia näkökulmia, kokemuksia ja mielipiteitä kunniaan liittyvästä väkivallasta. Ryhmähaastattelu on osa ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyötäni, joka tehdään yhteistyössä THL:n kanssa. Opinnäytetyöni tavoite on tuottaa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille toimintaohje, joka toimii työkaluna kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisessa sekä siihen puuttumisessa. Tarkoituksena on lisätä ammattilaisten ymmärrystä kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirteistä. Haastattelu tallennetaan osallistujien luvalla ja opinnäytetyön tekijä huolehtii sen tietoruvallisesta säilyttämisestä, työn valmistuttua aineisto hävitetään asianmukaisesti. Osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja Sinulla on oikeus keskeyttää osallistuminen haastatteluun milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Haastattelun tulokset tullaan raportoimaan niin, ettei yksittäinen haastateltava ole tunnistettavissa tuloksista. Opinnäytetyöni ohjaaja on Ritva Laaksonen-Heikkilä, yliopettaja/koulutusvastaava, Turun Amk/Terveys ja hyvinvointi. Ole ystävällinen ja vastaathan minulle **XXX** mennessä sähköpostitse halukkuutesi ryhmähaastatteluun. Vastaa mielelläni mahdollisiin lisäkysymyksiin.

Osallistumisestasi kiittäen

Rosa Gonzalez-Vuorinen

Sairaanhoitaja / Yamk-opiskelija

Liite 2. Haastattelurunko

TEEMA 1. Kunniaan liittyvä väkivalta

- miten määrittelette kunniaan liittyvän väkivallan?
- mitkä ovat kokemuksenne mukaan syyt, jotka ovat johtaneet väkivaltaan?

TEEMA 2. Ilmenemismuotoja

- millä eri tavoin kunniaan liittyvä väkivalta ilmenee?
- keihin se kohdistuu ja ketkä ovat tekijöitä?
- miten voidaan tunnistaa kunniaan liittyvää väkivaltaa?

TEEMA 3. Puuttuminen ja avun tarjoaminen

- kuinka kunniaan liittyvä väkivalta voidaan ottaa puheeksi?
- mitä asioita ammattilaisen on tärkeä huomioida kohdatessa kunniaan liittyvän väkivallan uhri?
- millä keinoin voidaan ennaltaehkäistä kunniaan liittyvää väkivaltaa?

Liite 3. Esimerkki teemojen muodostumisesta.

ALKUPERÄISILMAISU	ALATEEMA	YLÄTEEMA
<p><i>" Pitäisi korostaa just sitä, että ammattilaisilla on velvollisuus puuttua kaikkeen väkivaltaan."</i></p> <p><i>" Ammattilaisilla pitäisi olla edes sitä perustietoa eri yhteisöjen näkökulmista, jotta sitten olisi ymmärrystä ymmärtää niitä tilanteita ja osata kysyä oikeita kysymyksiä."</i></p> <p><i>" Dokumentointi on todella tärkeätä ja se on terveydenhoitoalalla ensisijainen, että sieltä päästään näkemään niitä asioita."</i></p> <p><i>" Ei minkäänlaista ystävää tai perheenjäsentä tai omaa lasta tai omaa puolisoa tulkkina, ei todellakaan, se on tosi epäammattimaista."</i></p> <p><i>" Meillähän on vaikka kuinka paljon, kuinka monta eri tahoja eri kaupungeissa tai ihan valtakunnallisesti mihin voi ohjaa ja pyytää, pyytää neuvoja, apua ja konsultointia."</i></p>	<p>Ammattilaisen rooli</p> <p>Tietoisuuden lisääminen ja koulutus</p> <p>Dokumentointi</p> <p>Tulkin käyttö</p> <p>Palvelujärjestelmien hyödyntäminen</p>	<p>PUUTTUMINEN JA AVUN TARJOAMINEN</p>